

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2017. gada 10. februārī
lietā Nr. 2016-06-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis, Sanita Osipova un Ineta Ziemele,

pēc konstitucionālās sūdzības, kuru iesniedzis Raimonds Lazdiņš, piedaloties konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pilnvarotajiem pārstāvjiem Laurim Liepam un Mārtiņam Pētersonam, kā arī

institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – pilnvarotajai pārstāvei Ilzei Tralmakai,

ar tiesas sēdes sekretāri Mariju Paulu Pēci,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28. pantu,

tiesas sēdēs ar lietas dalībnieku piedalīšanos Rīgā 2016. gada 13. decembrī, kā arī 2017. gada 3. un 11. janvārī izskatīja lietu

“Par likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektās daļas, 13. panta trešās un ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, 96. pantam un 106. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Likums "Par valsts noslēpumu" pieņemts 1996. gada 17. oktobrī un stājies spēkā 1997. gada 1. janvārī. Tas ir vairākas reizes grozīts. Pieteikuma iesniegšanas brīdī likuma "Par valsts noslēpumu" 11. panta piektā daļa noteica:

"(5) Nolēmumu par atteikumu izsniegt speciālo atļauju persona var pārsūdzēt Satversmes aizsardzības biroja direktoram 10 dienu laikā no dienas, kad tā uzzināja par šo nolēmumu. Satversmes aizsardzības biroja direktora lēmumu persona var pārsūdzēt 10 dienu laikā no dienas, kad tā uzzināja par šo lēmumu, ģenerālprokuroram, kura lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams. Tas nosūtāms izpildei valsts drošības iestādei."

Savukārt šā likuma 13. panta trešā un ceturtā daļa noteica:

"(3) Nolēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu, tās termiņa nepagarināšanu vai kategorijas pazemināšanu persona var pārsūdzēt šā likuma 11. panta piektajā daļā paredzētajā kārtībā. Laikā līdz galīgā lēmuma pieņemšanai personai tiek liegta pieeja valsts noslēpumam.

(4) Ja amatpersonai vai darbiniekam, pamatojoties uz šā panta pirmās daļas 2.–4.punktu, tiek anulēta speciālā atļauja vai netiek pagarināts speciālās atļaujas termiņš, tas ir pietiekams pamats uzskatīt, ka šī persona neatbilst ieņemamam amatam (veicamajam darbam), kas saistīts ar valsts noslēpuma izmantošanu vai tā aizsardzību. Šāda persona pēc galīgā lēmuma pieņemšanas nekavējoties pārceļama darbā, kas nav saistīts ar valsts noslēpumu, vai ar to izbeidzamas darba (dienesta) attiecības, un turpmāk tai ir liegts saņemt speciālo atļauju. Persona, kurai ir pazemināta speciālās atļaujas kategorija, pārceļama atbilstošā darbā vai, ja tas nav iespējams, izbeidzamas darba (dienesta) attiecības ar to."

2. Satversmes tiesa 2003. gada 23. aprīlī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2002-20-0103 "Par likuma "Par valsts noslēpumu" 11. panta piektās daļas un Ministru kabineta 1997. gada 25. jūnija noteikumu Nr. 226 "Valsts noslēpuma objektu saraksts" XIV nodaļas 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam" (turpmāk – spriedums lietā Nr. 2002-20-0103). Šajā spriedumā Satversmes tiesa atzina likuma "Par valsts noslēpumu" 11. panta piekto daļu, kā arī apstrīdēto Ministru kabineta noteikumu normu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. pantam.

3. Pieteikuma iesniedzējs Raimonds Lazdiņš (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) lūdz Satversmes tiesu izvērtēt likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektās daļas un 13. panta trešās un ceturtais daļas (turpmāk arī – apstrīdētās normas) atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, 96. pantam un 106. panta pirmajam teikumam.

Pieteikumā apstrīdēts arī Ministru kabineta 2004. gada 26. oktobra noteikumu Nr. 887 “Valsts noslēpuma objektu saraksts” (turpmāk – Noteikumi Nr. 887) 2.10.6. apakšpunkts, saskaņā ar kuru valsts noslēpuma, NATO, Eiropas Savienības, ārvalstu, starptautisko organizāciju un institūciju klasificētās informācijas speciālie aizsardzības līdzekļi, paņēmieni un kontroles pasākumi (piemēram, aptaujas lapas) ir konfidenciāli. Satversmes tiesas 1. kolēģija 2016. gada 15. aprīļa lēmumā atteicās ierosināt lietu par šīs tiesību normas iespējamo neatbilstību Satversmei.

3.1. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka 2005. gadā viņam piešķirta speciālā atļauja pieejai valsts noslēpumam (turpmāk – speciālā atļauja). 2007. gada 8. februārī viņš noslēdzis darba līgumu ar VAS “Starptautiskā lidosta “Rīga”” un bijis tās Drošības departamenta direktors līdz 2013. gada 6. decembrim, kad darba devējs izdevis rīkojumu par viņa atstādināšanu no darba, nosakot aizliegumu atrasties darba vietā. Vēlāk VAS “Starptautiskā lidosta “Rīga”” izdevusi vēl vairākus rīkojumus attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju, bet viņš par tiem cēlis prasību tiesā un tiesvedība risinājusies viņam labvēlīgi. 2015. gada 26. janvārī Drošības policija pieņēmusi lēmumu anulēt Pieteikuma iesniedzējam piešķirto speciālo atļauju. Drošības policijas lēmumu Pieteikuma iesniedzējs pārsūdzējis Satversmes aizsardzības biroja (turpmāk – SAB) direktoram, kurš viņu uzaicinājis uz pārrunām un 2015. gada 7. augustā pieņēmis lēmumu Nr. 5.2-10/15/369 par sūdzības noraidīšanu. SAB direktora lēmumu Pieteikuma iesniedzējs pārsūdzējis ģenerālprokuroram, kurš 2015. gada 16. septembrī pieņēmis galīgo lēmumu Nr. 8-63-14/433 par Pieteikuma iesniedzēja sūdzības noraidīšanu.

Pieteikuma iesniedzējs neesot iepazīstināts ar speciālās atļaujas anulēšanas pamatojumu un neesot informēts par to, kādus pārkāpumus pieļāvis. Ģenerālprokurora lēmumā esot vispārīgi norādīts, ka Pieteikuma iesniedzējs pārkāpis kārtību, kāda noteikta darbam ar valsts noslēpumu, tā izmantošanu un aizsardzību, un pārbaudes materiālos esot ziņas, kas dod pamatu apšaubīt Pieteikuma iesniedzēja uzticamību un spēju saglabāt valsts noslēpumu. Lēmums esot pamatots ar likuma “Par valsts noslēpumu” 9. panta trešās daļas

6. punktu un 13. panta pirmās daļas 2. un 3. punktu. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka speciālā atļauja anulēta tādēļ, ka darba tiesiskās attiecības ar viņu darba devējam nebija izdevies izbeigt ar citiem līdzekļiem. Savukārt pārrunas pie SAB direktora organizētas, lai formāli izpildītu Ministru kabineta 2004. gada 6. janvāra noteikumu Nr. 21 “Valsts noslēpuma, Ziemeļatlantijas līguma organizācijas, Eiropas Savienības un ārvalstu institūciju klasificētās informācijas aizsardzības noteikumi” (turpmāk – Noteikumi Nr. 21) 11.¹ punkta prasības.

Tā kā bez speciālās atļaujas Pieteikuma iesniedzējs nav varējis pildīt savus darba pienākumus, viņš 2015. gada 16. septembrī piekritis izlīgumam ar darba devēju, vienojoties par to, ka tiek izbeigtas darba tiesiskās attiecības un arī visas uzsāktās tiesvedības.

3.2. Pieteikumā norādīts, ka apstrīdētās normas nosaka speciālās atļaujas anulēšanas kārtību un ierobežo ar Satversmes 92. panta pirmo teikumu aizsargātās tiesības uz pieeju tiesai. Uz šo kārtību esot attiecināmas Satversmes 92. pantā un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6. pantā nostiprinātās procesuālās garantijas. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka viņa prasījumu nevar uzskatīt par izspriestu spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103.

Efektīvam tiesību aizsardzības līdzeklim esot jābūt objektīvam un neatkarīgam. Pieteikuma iesniedzējs uzskata: tas, ka ģenerālprokurora lēmums jautājumā par speciālās atļaujas anulēšanu nav pārsūdzams, neatbilst garantijām, kuras noteiktas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā un Konvencijas 13. pantā. Apstrīdētajās normās esot paredzētas ģenerālprokurora tiesības kontrolēt drošības iestāžu, tostarp SAB direktora, pieņemtos lēmumus, taču ģenerālprokurors esot tieši atkarīgs no šīm iestādēm, jo tās jebkurā brīdī varot pieņemt lēmumu par pašam ģenerālprokuroram piešķirtās speciālās atļaujas anulēšanu. Tādējādi ģenerālprokurors neesot pilnībā neatkarīgs no valsts drošības iestādēm.

Ar apstrīdētajām normām tiekot pārkāpts tiesību uz taisnīgu tiesu saturā ietilpstošais procesuālo tiesību vienlīdzības jeb līdzvērtīgu iespēju princips, kā arī tiesības tikt uzklautam. Personai, kurai tiek anulēta speciālā atļauja, neesot iespēju uzzināt anulēšanas iemeslus. Līdz ar to apstrīdētajās normās paredzētā iespēja pārsūdzēt lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu esot bezjēdzīga, jo persona nevarot izteikt iebildumus un sniegt paskaidrojumus attiecībā uz apstākļiem, kuri tai nav zināmi. Apstrīdētajās normās noteiktā kārtība

ierobežojot procesuālā taisnīguma principu, kuru arī aizsargājot Satversmes 92. panta pirmais teikums.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka ar apstrīdētajām normām tiek ierobežotas arī viņam Satversmes 96. pantā paredzētās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, jo viņam liegtas tiesības iegūt informāciju, kas bijusi par pamatu speciālās atļaujas anulēšanai. Tāpat ar apstrīdētajām normām esot ierobežotas Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības, jo sakarā ar speciālās atļaujas anulēšanu viņš bijis spiests pamest darbu un arī turpmāk nevarot veikt tādu darbu vai ieņemt tādu amatu, kas prasa speciālās atļaujas saņemšanu.

3.3. Apstrīdētās normas nepietiekami skaidri nosakot kompetento iestāžu pilnvaru apjomu un tādēļ neaizsargājot personas no patvaļīgas iejaukšanās to pamattiesībās. Proti, apstrīdētās normas ļaujot bez pamatojuma veikt darbības, kuru tiesiskumu nevarot pārbaudīt neviens neatkarīgs subjekts, piemēram, tiesa. Tāpat apstrīdētās normas neparedzot procesuālās garantijas personai, par kuru tiek pieņemts lēmums, piemēram, neparedzot tai tiesības kaut vai ierobežotā apjomā iepazīties ar informāciju, kas ir pamatā attiecīgā lēmuma pieņemšanai, nedz arī apstrīdēt šīs informācijas patiesumu. Vairāk nekā 10 gadus pēc sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 pieņemšanas atbildīgās iestādes joprojām piemērojot apstrīdētās normas, neievērojot Satversmes 92. panta prasības. Līdz ar to apstrīdētās normas neatbilstot Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) praksē izstrādātajiem likuma kvalitātes kritērijiem.

Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka apstrīdētās normas ir pieņemtas, lai tiktu aizsargāts valsts noslēpums, un tādējādi to leģitīmais mērķis ir valsts un sabiedrības drošības aizsardzība. Taču Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz taisnīgu tiesu esot nevis ierobežotas, bet gan atņemtas pēc būtības, un tas neesot pieļaujams nekādos apstākļos. Likumdevējam vajadzējis izveidot tādu sistēmu, kas nodrošinātu personas pamattiesības, proti, ļautu personai iepazīties ar pārbaudes lietu vismaz tādā apjomā, ka netiek apdraudētas valsts drošības intereses un netiek aizskarta operatīvo darbinieku konfidencialitāte, kā arī dotu personai iespēju lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu pārsūdzēt tiesā, ja nepieciešams, paredzot arī speciālu pārsūdzēšanas procedūru, kā to paredz, piemēram, Administratīvā procesa likuma 108. panta otrās daļas 1. punkts vai Civilprocesa likuma 11. panta trešās daļas 1. punkts.

Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēja pārstāvji uzsvēra, ka apstrīdēto normu piemērošana rada personai, arī Pieteikuma iesniedzējam,

neatgriezeniskas un ļoti būtiskas sekas. Uz mūžu liedzot tiesības saņemt speciālo atļauju, Pieteikuma iesniedzējam tiek atņemtas arī tiesības brīvi izvēlēties darbavietu. Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību ierobežojums esot nesamērīgs salīdzinājumā ar sabiedrības ieguvumu. Tāpat Pieteikuma iesniedzēja pārstāvji uzsvēra, ka apstrīdētās normas vērtējamas kā vienots tiesiskais regulējums.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Saeima** – uzskata, ka konstitucionālā sūdzība par likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piekto daļu un 13. panta trešo daļu iesniegta par jau izskatītu prasījumu, tāpēc tiesvedība būtu izbeidzama, savukārt šā likuma 13. panta ceturtā daļa atbilst Satversmei.

Pēc Saeimas ieskata, visas apstrīdētās normas nav uzskatāmas par vienotu regulējumu, jo tiek piemērotas diviem atšķirīgiem procesiem, proti, tās regulē, pirmkārt, speciālās atļaujas anulēšanas procesu un, otrkārt, darba devēja rīcību gadījumā, kad darbiniekam tiek anulēta speciālā atļauja. Katrā no šiem gadījumiem personai esot pieejami atšķirīgi tiesību aizsardzības līdzekļi.

Saeima norāda, ka Pieteikuma iesniedzēja tiesības piekļūt pārbaudes lietas materiāliem esot aplūkojamas saistībā ar personas tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli. Turklāt Satversmes tiesas kolēģija esot atteikusies ierosināt lietu pēc Pieteikuma iesniedzēja konstitucionālās sūdzības par Noteikumu Nr. 887 2.10.6. apakšpunktu. Līdz ar to lietā neesot atsevišķi vērtējama apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 96. pantam.

4.1. Saeimas atbildes rakstā norādīts, ka likumdevējs ir tiesīgs ierobežot personas tiesības uz pieeju tādai valsts rīcībā esošai informācijai, kuras izpaušana varētu nodarīt kaitējumu valsts, atsevišķu personu un sabiedrības interesēm. Valsts un tās suverenitātes aizsardzība esot viens no valsts pamatpienākumiem, tāpēc valsts esot atbildīga par tādas informācijas aizsardzību, kuras izpaušana varētu to apdraudēt. Citstarp valsts esot atbildīga par to, lai valsts noslēpumam var piekļūt tikai tādas personas, par kuru atbilstību, īpašībām un lojalitāti valstij nav nekādu šaubu.

Speciālo atļauju varot saņemt ne tikai valsts dienestā esošas, bet arī privātajā sektorā nodarbinātas personas, kuru darba pienākumi ir saistīti ar nepieciešamību piekļūt valsts noslēpumam. Tomēr speciālās atļaujas piešķiršana esot publiski tiesisks akts, kas balstīts uz uzticības attiecībām starp valsti un konkrēto indivīdu. Turklāt persona, kura pretendē uz speciālās atļaujas

saņemšanu vai tās termiņa pagarināšanu, apzinoties, ka var tikt pakļauta papildu pārbaudēm.

4.2. Saeima vērš Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka lieta ir ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības un tāpēc nozīme piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem. Pieteikuma iesniedzējam speciālā atļauja esot anulēta tādēļ, ka pārbaudes gaitā konstatēti fakti, kas liek apšaubīt viņa uzticamību un spēju saglabāt valsts noslēpumu, un viņš esot pārkāpis kārtību, kāda noteikta darbam ar valsts noslēpumu, tā izmantošanu vai aizsardzību. Tas esot ņemams vērā, izvērtējot, vai apstrīdētajās normās paredzētā kārtība, kādā pārsūdzams nolēmums par speciālās atļaujas anulēšanu, atbilst Satversmei.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas un ECT praksi, Saeima norāda, ka Konvencijas 6. panta pirmajā teikumā minētais jēdziens “civilās tiesības un pienākumi” ir šaurāks nekā Satversmes 92. panta pirmajā teikumā minētās “tiesības un likumiskās intereses”. Tomēr ECT secinājumi, kas ietverti lēmumā lietā “Spūlis un Vaškevičs pret Latviju”, esot attiecināmi arī uz izskatāmo lietu. Īpašais valsts attiecības ar ierēdni raksturojošais diskretuma pienākums attiecoties uz visām personām, kurām ir pielaide valsts noslēpumam. Tātad arī tiesības saglabāt pieeju valsts noslēpumam esot saistītas ar īpašu diskretuma pienākumu un neietilpstot “tiesību un likumisko interešu” tvērumā Satversmes 92. panta pirmā teikuma izpratnē. Likumdevējam neesot pienākuma nodrošināt šādu tiesību aizsardzību tiesā ar visām tiesību uz taisnīgu tiesu institucionālajām un procesuālajām garantijām. Tiesas sēdē Saeimas pārstāve pauda viedokli, ka tas, vai speciālās atļaujas saņēmējs ir vai nav amatpersona, neesot būtiski.

Nolēmums par speciālās atļaujas anulēšanu varot ietekmēt personas pamattiesības, proti, tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, tomēr neskarot būtiskas pamattiesības vai pamatbrīvības. Tādēļ likumdevējs esot apstrīdētajās normās ietvēris efektīvu tiesību aizsardzības mehānismu, kas nodrošinot šāda nolēmuma tiesiskuma un pamatotības pārbaudi vispirms valsts drošības iestādē un pēc tam pie neatkarīgas amatpersonas – ģenerālprokurora. Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli neparedzot valsts pienākumu nodrošināt visas tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas, nedz arī to piemērošanu atbilstoši tik augstiem standartiem, kādi jānodrošina tiesas procesā. Turklāt vajagot ņemt vērā to, ka speciālās atļaujas anulēšana ir tiešā veidā saistīta ar iespējamiem valsts drošības riskiem un attiecīgā lēmuma pieņemšanas procesā var tikt izmantota operatīvā informācija. Tāpēc tiesiskā pārbaude un garantijas, kas

personai ir pieejamas savu tiesību aizsardzības procesā, varot tikt lielā mērā ierobežotas.

Saeima norāda, ka SAB direktoram ir pieejami visi pārbaudes lietas materiāli. Viņš izskatot personas sūdzību pēc būtības un, ja nepieciešams, atceļot valsts drošības iestādes lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu. Turklāt SAB direktora lēmums esot pārsūdzams ģenerālprokuroram, kurš atbilstot tām neatkarības garantijām, kuras likumdevējam ir jānodrošina, paredzot iespēju pārsūdzēt nolēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu. Tas apstākļi, ka ģenerālprokuroram arī ir nepieciešama speciālā atļauja, pats par sevi nenozīmējot to, ka pārsūdzības procesā ģenerālprokurors nebūs neatkarīgs vai objektīvs. Turklāt, pēc Saeimas ieskata, nolēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pārsūdzēšana tiesā nepalīdzētu atrisināt Pieteikuma iesniedzēja norādīto problēmu. Šādas lietas izskatīt īpaši pilnvarotajiem tiesnešiem arī būtu jāsaņem speciālā atļauja, līdzīgi kā patlaban tā jāsaņem tiesnešiem, kuri pārbauda Operatīvās darbības likumā reglamentēto pasākumu tiesiskumu.

Attiecībā uz līdzvērtīgu iespēju principu un tiesībām tikt uzklautam Saeima atgādina, ka šīs tiesības nav absolūtas un var tikt ierobežotas. Izskatāmajā lietā neesot vērtējams tas, vai pārbaudes lietas materiāli ir pamatoti atzīti par valsts noslēpumu. Būtiski esot tas, ka valsts ir atzinusi: šādas informācijas izpaušana ir saistīta ar tik lielu valsts drošības risku, ka tā atzīstama par valsts noslēpumu un pieeja tai personai ir liedzama.

Noteikumi Nr. 887, atšķirībā no spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 izvērtētajiem Ministru kabineta 1997. gada 25. jūnija noteikumiem Nr. 226 "Valsts noslēpuma objektu saraksts" (turpmāk – Noteikumi Nr.226), valsts noslēpuma statusu piešķirot nevis personas pārbaudes lietai kopumā, bet gan konkrētai informācijai, kas satur valsts noslēpumu. Tādējādi informācija, kura nav valsts noslēpums un kuras izpaušana nerada valsts drošības apdraudējumu, ievērojot administratīvā procesa principus, būtu personai jāatklāj. Neatklājamas informācijas raksturs un apjoms esot atkarīgs no konkrētās pārbaudes lietas apstākļiem, tāpēc apstrīdētās normas esot formulētas elastīgi, atstājot lēmuma pieņemšanu valsts drošības iestāžu un ģenerālprokurora ziņā. Normas esot pietiekami precīzas, un pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu. Nosakot likumā pienākumu iepazīstināt personu ar tās pārbaudes lietā esošo informāciju, valsts drošība varētu tikt pakļauta nepieļaujamiem riskiem.

Tiesas sēdē Saeimas pārstāve uzsvēra, ka arī iespēja pārsūdzēt tiesā lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu negarantētu personai tiesības

iepažīties ar pārbaudes lietas materiāliem pilnā apjomā. Šādās lietās esot svarīgi tas, lai neatkarīgajai institūcijai, kas veic attiecīgā lēmuma tiesiskuma kontroli, būtu pieejami visi nepieciešamie materiāli. Tādējādi Satversmes tiesas secinājumi spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 joprojām esot aktuāli. Līdz ar to prasījums daļā par likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piekto daļu un 13. panta trešo daļu esot jau iepriekš izspriests un tiesvedība šajā daļā esot izbeidzama.

4.3. Saeima norāda, ka likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtnā daļa ir vispārīga norma, kas iedibina šādu principu: persona, kurai ir liegta pieeja valsts noslēpumam, nevar pildīt tādus profesionālos pienākumus, kas ir saistīti ar pieeju valsts noslēpumam. Apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums attiecoties uz visiem valsts noslēpuma subjektiem. Šo normu Pieteikuma iesniedzējs esot apstrīdējis tāpēc, ka tā paredz lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu tiesiskās sekas un Pieteikuma iesniedzējs šāda lēmuma pārsūdzības kārtību uzskata par neatbilstošu Satversmei. Tādi amati, kuru pienākumu veikšanai nepieciešama pieeja valsts noslēpumam, piederot pie īpašas amatu kategorijas. Pieeja valsts noslēpumam vienmēr esot saistīta ar valstiski vai sabiedriski nozīmīgu pienākumu veikšanu, tāpēc esot pieļaujama papildu nosacījumu un ierobežojumu izvirzīšana. Tāpat esot svarīgi ievērot, ka speciālās atļaujas anulēšana liedz personai turpmāk ieņemt tikai tādus amatus vai pildīt tādus amata pienākumus, kuru pildīšanai nepieciešama pieeja valsts noslēpumam.

Pēc Saeimas ieskata, likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektnā daļa un 13. panta trešā daļa nodrošina personai efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli speciālās atļaujas anulēšanas gadījumā un līdz ar to arī 13. panta ceturtnā daļa atbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

5. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas tiesībsargs** (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektnajā daļā un 13. panta trešajā daļā ietvertais tiesību aizsardzības mehānisms ir aplūkojams saistībā ar Satversmes 92. panta pirmo teikumu un 96. pantu. Savukārt likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtnā daļa esot aplūkojama saistībā ar Satversmes 106. un 96. pantu. Tiesībsarga birojs esot saņēmis divus privātpersonu iesniegumus, kuros tās norādījušas, ka speciālo atļauju anulēšanas procesā tiek pārkāptas tiesības uz taisnīgu tiesu.

Pēc Tiesībsarga ieskata, valsts ir tiesīga noteikt to amatu loku, kuru pienākumu veikšanai nepieciešama pielaide valsts noslēpumam, kā arī speciālās atļaujas piešķiršanas procedūru. No cilvēktiesību viedokļa būtiski esot tas, vai personai ir pieejams atbilstošs tiesību aizsardzības mehānisms gadījumā, kad speciālā atļauja tiek anulēta vai tiek atteikta tās izsniegšana. Līdz ar to apstākļi, ka sūdzību izskata persona, kurai arī ir pienākums saņemt speciālo atļauju, pats par sevi neesot prettiesisks, kamēr vien tiek nodrošinātas pietiekamas tiesību aizsardzības garantijas.

Tiesas sēdē Tiesībsarga pārstāve Laura Lapiņa uzsvēra, ka speciālās atļaujas anulēšanas process ir “necaurspīdīgs”, proti, to regulējošie noteikumi ir slepeni. Arī Tiesībsargam pašam, veicot savus amata pienākumus, neesot izdevies ar tiem iepazīties.

Tiesiskais regulējums nenosakot pietiekamas aizsardzības garantijas personām, kurām darbā nepieciešama speciālā atļauja. Piemēram, ģenerālprokuroram tādā gadījumā, ja viņam izsniegtā speciālā atļauja tiek anulēta, neesot iespējas attiecīgo lēmumu pārsūdzēt un līdz ar to neesot pieejams efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis. Turklāt speciālās atļaujas anulēšana liedzot ģenerālprokuroram turpmāk pildīt amata pienākumus, piemēram, izskatīt ar speciālo atļauju saistītās sūdzības. Savukārt tiesnesim liegums konkrētā lietā iepazīties ar valsts noslēpumu saturošu informāciju ietekmējot amata pienākumu veikšanu tikai šajā konkrētajā lietā vai lietu kategorijā, taču pēc būtības neliedzot turpmāk veikt amata pienākumus. Tādējādi tiesneša amata pienākumu veikšanu likuma “Par valsts noslēpumu” normatīvais regulējums ietekmējot mazāk. Arī šis apstākļi esot vērtējams kopsakarā ar personas tiesību aizsardzības mehānisma efektivitāti.

Tiesībsargs norāda, ka personas uzklauššana esot būtiska procesuālā garantija, kas personai nodrošināma pirms tai nelabvēlīga lēmuma pieņemšanas. Lai gan uzklauššanas veida noteikšana ir iestādes kompetencē, esot jānodrošina tas, ka uzklauššana ir efektīva, nevis formāla.

Tā kā speciālās atļaujas anulēšanas pamati var būt atšķirīgi, tad varot atšķirties arī tas, cik izvērsts ir sniegtais pamatojums. Ja vienīgā informācija, kas pārbaudāmajai personai tiek izpausta pārrunu procesā, ir norāde uz speciālās atļaujas anulēšanu pamatojošo tiesību normu, tas neesot pietiekami. Būtu jānorāda vismaz konkrēts personas pieļautā pārkāpuma veids, un šī informācija būtu jādara personai zināma jau pirms tai nelabvēlīgā lēmuma pieņemšanas.

Tiesībsargs norāda, ka Satversmes tiesa iepriekšējos spriedumos ir atstājusi likumdevējam visai plašu rīcības brīvību izvērtēt, kādā veidā būtu nodrošināma uzklaušanās principa un pamatojuma principa ievērošana praksē atbilstoši pēc iespējas augstākam privātpersonas tiesību aizsardzības standartam. Tiesībsargs uzskata, ka personai nav tiesību un likumisku interešu uz valsts noslēpumu, pat ja no tā atkarīga personas karjeras izvēle un tiesības uz privāto dzīvi. Tomēr speciālās atļaujas anulēšana ietekmējot personas tiesības saglabāt esošo darbavietu un tādējādi aizskarot personai Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības. Turklāt Satversmes 106. panta sakarā esot jāizvērtē arī absolūtais aizliegums atkārtoti saņemt speciālo atļauju. Pēc Tiesībsarga ieskata, izņēmuma gadījumā, piemēram, tad, ja tiek atklāta jauna informācija, kura pierāda, ka lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pamatojumā norādītā informācija nav patiesa, būtu jānodrošina iespēja atkārtoti pretendēt uz speciālās atļaujas saņemšanu. Šāds mehānisms mazāk aizskartu personai Satversmes 106. pantā noteiktās tiesības izvēlēties nodarbošanos un darbavietu un vienlaikus ļautu īstenot leģitīmo mērķi – aizsargāt valsts drošību. Turklāt arī drošības iestādes ar nepieciešamo pārbaužu veikšanu netiktu pārlieku noslogotas, jo to personu skaits, kurām anulētas speciālās atļaujas, neesot liels.

6. Pieaicinātā persona – **Ģenerālprokuratūra** – uzskata, ka konstitucionālajā sūdzībā ietvertais prasījums par kārtību, kādā pārsūdzams lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu, jau ir Satversmes tiesā izvērtēts un pašreizējā kārtībā atbilst likumības neatkarīgas un objektīvas uzraudzības principiem. Gandrīz visos gadījumos, kad speciālā atļauja tiek anulēta, valsts drošības iestādes amatpersona vai ģenerālprokurors veicot pārrunas ar pārbaudāmo personu, tādējādi nodrošinot tai iespēju izmantot tiesības tikt uzklautai un izteikt savu viedokli. Likuma “Par valsts noslēpumu” 9. panta trešās daļas 6. punktā paredzētajā gadījumā personas valsts drošības iestādē vai ģenerālprokuratūrā notiekošo pārrunu laikā iespēju robežās tiekot informētas par iemesliem, kuru dēļ var tikt pieņemts negatīvs lēmums. Savukārt citos gadījumos par negatīva lēmuma pieņemšanas iemesliem personas tiekot informētas gan valsts drošības iestāžu, gan ģenerālprokurora sniegtajās atbildēs, gan arī pārrunu gaitā.

Iespēja, ka persona bez speciālās atļaujas iepazīstas ar klasificētu informāciju, esot izslēgta neatkarīgi no tā, kas izvērtē, vai lēmums par speciālās

atļaujas anulēšanu ir tiesisks. Līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu neesot iespējams nodrošināt tik lielā mērā, ka personai būtu zināmi pilnīgi visi pārbaudes lietas materiāli.

Ģenerālprokuratūra norāda uz sistēmiskas tiesību normu interpretācijas ceļā izdarāmajiem secinājumiem. Pasākumus, kas saistīti ar valsts noslēpuma aizsardzību, veicot valsts drošības iestādes, bet šo iestāžu darbību uzraugot ģenerālprokurors. Tādējādi nevis tiesa, bet ģenerālprokurors esot atbildīgs par valsts noslēpuma saglabāšanu un šai nolūkā galīgajā instancē kontrolējot speciālo atļauju anulēšanu. Nododot speciālo atļauju anulēšanas kontroli tiesām, zudīšot jēga ģenerālprokurora uzraudzībai pār valsts drošības iestādēm un vajadzēšot fundamentāli pārskatīt normatīvo regulējumu. Tādējādi tiktu būtiski pārsniegtas konstitucionālās sūdzības izskatīšanas robežas. Šobrīd spēkā esošais tiesiskais regulējums, kas nosaka kārtību, kādā pārsūdzami lēmumi par speciālās atļaujas anulēšanu, esot atzīstams par atbilstošu un efektīvu. Tas nodrošinot iespēju īstenot tiesības uz taisnīgu tiesu.

Tiesas sēdē ģenerālprokurors Ēriks Kalnmeiers norādīja, ka speciālo atļauju izsniegšanas un anulēšanas process nav uzskatāms par administratīvo procesu, bet gan par speciālu likumā "Par valsts noslēpumu" noteiktu procesu, kā arī uzsvēra savu objektivitāti un neitralitāti. Svarīgi esot nevis tas, kam nodota lēmumu par speciālo atļauju anulēšanu tiesiskuma kontrole, bet gan tas, kāda ir šo lēmumu kontroles procedūra.

Ģenerālprokuratūra informē, ka no 2011. gada 1. janvāra līdz 2015. gada 31. decembrim pavisam saņemti 89 personu iesniegumi, kuros likuma "Par valsts noslēpumu" 11. panta piektajā daļā un 13. panta trešajā daļā noteiktajā kārtībā pārsūdzēti SAB direktora lēmumi par atteikumu izsniegt speciālo atļauju, tās anulēšanu vai termiņa nepagarināšanu. Izvērtējot šos iesniegumus, ģenerālprokurors 88 gadījumos SAB direktora lēmumu atzinis par pamatotu un atstājis negrozītu. Tikai vienu SAB direktora lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu ģenerālprokurors esot grozījis, izslēdzot no tā kā nepamatotus vairākus secinājumus.

7. Pieaicinātā persona – **Ministru kabinets** – pievienojas Saeimas atbildes rakstā norādītajam un vērš Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka ne Satversme, ne Konvencija negarantē personai tiesības uz pieeju valsts noslēpumam.

ECT neesot tiešā veidā konstatējusi Konvencijas pārkāpumus attiecībā uz kārtību, kādā pārsūdzams lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu. ECT esot norādījusi, ka šāda lēmuma kontroli būtu vēlams uzticēt tiesām, tomēr tad, ja tiek nodrošinātas pietiekamas personas tiesību aizsardzības garantijas, par efektīvu un atbilstošu Konvencijai atzīstama arī tāda minētā lēmuma tiesiskuma kontrole, kuru veic personas vai institūcijas, kas ir piederīgas tiesu varai vai pat nepieder pie tās.

Lai gan Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments esot atzinis, ka speciālās atļaujas anulēšana ir darbība publisko tiesību jomā un, ņemot vērā šīs atļaujas anulēšanas rezultātā radīto tiesisko seku būtiskumu, minētā procesa kontrole būtu veicama tiesā Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā, tomēr likuma "Par valsts noslēpumu" 11. panta piektā daļa kopsakarā ar 13. panta trešo daļu esot speciālās tiesību normas attiecībā pret vispārēji paredzēto nolēmumu pārskatīšanas kārtību.

Latvijā tiek nodrošināta atteikuma divpakāpju pārsūdzības iespēja, proti, lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu varot pārsūdzēt SAB direktoram un ģenerālprokuroram. Tas apstākļi, ka arī ģenerālprokuroram nepieciešama speciālā atļauja, neliecina par ģenerālprokurora neobjektivitāti. Ģenerālprokuratūra un ģenerālprokurors esot institucionāli un funkcionāli nošķirti no valsts drošības iestādēm. Ģenerālprokurors lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu pieņemot nevis savā, bet gan institūcijas, proti, prokuratūras vārdā, un prokuratūrai neesot savu interešu. Līdz ar to ģenerālprokurors nevarot būt subjektīvi ieinteresēts konkrēta lēmuma pieņemšanā.

Valsts gan esot ierobežojusi personas tiesības uz pieeju tiesai, tomēr paredzējusi efektīvus tiesību aizsardzības līdzekļus, kas noteikti likumā un nodrošinot to, ka lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu tiek pārskatīts.

Pēc ECT sprieduma lietā "Ternovskis pret Latviju" pieņemšanas Ministru kabinets esot uzdevis SAB sadarbībā ar citām iestādēm iesniegt priekšlikumus spriedumā minēto problēmu risināšanai. Ziņojumā esot konstatēts, ka speciālo atļauju anulēšanas procedūrā sacīkstes princips nav iespējams. Tāpat neesot iespējams ar pārbaudes lietas materiāliem iepazīstināt personu, kurai anulēta speciālā atļauja, tomēr neesot liegts atsevišķus pārbaudes lietā esošus materiālus darīt pārbaudāmajai personai zināmus, lai tā varētu izmantot savas tiesības tikt uzklausītai.

Šobrīd tiek gatavoti grozījumi Noteikumos Nr. 21, kuri paredzot, kādos gadījumos pārbaudāmā persona pārrunu laikā ir jāinformē par iemesliem, kuru dēļ tai var tikt liegta pieeja valsts noslēpumam.

8. Pieaicinātā persona – **Aizsardzības ministrija** – norāda, ka tās darbs bieži ir saistīts ar informāciju, kas attiecas uz valsts drošību, aizsardzības un militāro jomu, starptautiskajām attiecībām. Šī esot īpaši sensitīva un līdz ar to aizsargājama informācija. To nosakot gan NATO, gan Eiropas Savienības dokumenti, gan arī Arhīvu likums.

Aizsardzības ministrija esot atbildīgā iestāde valsts aizsardzības nozarē. Visiem ministrijas amatiem esot noteikta prasība pēc speciālās atļaujas vai sertifikāta darbam ar NATO vai Eiropas Savienības klasificēto informāciju. Ministrijas pārraudzībā esošais Militārās izlūkošanas un drošības dienests darbojoties patstāvīgi tam noteiktās kompetences ietvaros. Savukārt uzraudzību pār valsts drošības iestādes operatīvo darbību, izlūkošanas procesiem un valsts noslēpuma aizsardzības sistēmu veicot ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori.

Drošības nozare pildot vienu no valsts galvenajiem uzdevumiem, un tās kontrole esot balstīta uz līdzsvara mehānismu. Kārtību, kādā pārsūdzams lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu, esot plānots pilnveidot, paredzot pārbaudāmās personas informēšanu par iemesliem, kuru dēļ tai var tikt anulēta speciālā atļauja.

9. Pieaicinātā persona – **Iekšlietu ministrija** – uzskata, ka faktiski izskatāmajā lietā esot vērtējama vienīgi likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektās daļas otrā teikuma atbilstība Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, ciktāl tas attiecas uz kārtību, kādā pārsūdzams lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu.

Neesot svarīgi, kurš subjekts īsteno lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu tiesiskuma kontroli. Svarīgs esot šim subjektam piešķirto pilnvaru apjoms, proti, spēja identificēt pārkāpumu, to atzīt un nodrošināt konstatētajam kaitējumam atbilstošu atlīdzinājumu. Tas apstāklis, ka ģenerālprokuroram pašam jāsaņem speciālā atļauja, neliecinot par viņa neobjektivitāti, jo ģenerālprokurora kā konkrētās amatpersonas iespējamās bailes par sava lēmuma sekām esot nošķiramas no viņa kā institūta spējas rīkoties neatkarīgi.

Valsts esot ierobežojusi personas tiesības uz pieeju tiesai, tomēr vienlaikus paredzējusi efektīvus tiesību aizsardzības līdzekļus.

Apstrīdētās normas neliedzot personai saņemt informāciju par speciālās atļaujas anulēšanas iemesliem un arī paust savu viedokli par šo iemeslu pamatotību. Liegums noskaidrot šos iemeslus esot saistīts ar attiecīgās informācijas atzīšanu par valsts noslēpumu.

Tiesas sēdē Iekšlietu ministrijas pārstāvis Vilnis Vītoliņš izteica viedokli, ka, vērtējot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 106. pantam, jāņem vērā tas, ka Pieteikuma iesniedzējs ir brīvprātīgi atteicies no tiesāšanās par darba tiesisko attiecību saglabāšanu. Ja persona par to tiesātos un tiesa atklātu, ka lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu pieņemts kļūdaini, tā varētu vērst ģenerālprokurora uzmanību uz šo kļūdu un ģenerālprokurors varētu lēmumu atcelt. Pašreizējais lēmumu par speciālo atļauju anulēšanu pārsūdzības process esot uzskatāms par efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli, un tiesas kontrole pār šādiem lēmumiem neesot nepieciešama.

10. Pieaicinātā persona – **Tieslietu ministrija** – uzskata, ka apstrīdētās normas ir savstarpēji saistītas, tomēr reglamentē divus atšķirīgus procesus. Pieteikuma iesniedzējs savu tiesību aizskārumu visupirms saskatot neefektīvā tiesību aizsardzībā speciālās atļaujas anulēšanas procesā.

Speciālās atļaujas anulēšana neesot salīdzināma ar tiesvedības procesu klasiskajā izpratnē, kurā abām pusēm ir tiesības bez ierobežojumiem iepazīties ar informāciju. Iegūt valsts noslēpumu saturošu informāciju personai, kurai nav speciālās atļaujas, liedzot likuma “Par valsts noslēpumu” 9. panta pirmā daļa. Speciālās atļaujas anulēšanas kārtība esot vērtējama kā ļoti šaura un specifiska joma, kurā, tāpat kā speciālās atļaujas piešķiršanas procedūrā, sacīkstes principa un pušu līdztiesības principa ievērošana neesot iespējama. Persona tiekot iepazīstināta ar tiem pārbaudes lietas materiāliem, kuri nesatur valsts noslēpumu, tik lielā apjomā, lai varētu īstenot savas tiesības tikt uzklausītai.

Tieslietu ministrija norāda, ka ECT nav pieņēmusi nevienu nolēmumu, kurā būtu konstatējusi cilvēktiesību pārkāpumus saistībā ar valsts noslēpuma regulējumu Latvijā. Likumā “Par valsts noslēpumu” noteiktais regulējums esot atbilstošs un samērīgs ar personas tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzības nodrošinājumu, un apstrīdētās normas atbilstot Satversmei.

Tieslietu ministrijas pārstāve Anda Smiltēna tiesas sēdē norādīja, ka procedūra, kādā tiek pārskatīts lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu, ir

nevis tiesas process, bet gan tiesību aizsardzības līdzeklis. Tāpēc saskaņā ar ECT atziņām šim līdzeklim vajagot būt tik efektīvam, cik vien iespējams. Attiecīgo lietu nodošana tiesai esot likumdevēja tiesībpolitiska izšķiršanās. Tā kā tiesības iegūt valsts noslēpumu un strādāt ar to nav personas subjektīvi publiskās tiesības, attiecīgajās lietās Administratīvā procesa likums būtu piemērojams vienīgi pēc analogijas. Tiesas kontrole šajās lietās neesot obligāta.

Tieslietu ministrijas pārstāve izteica šādu viedokli: ja personai ir piešķirta speciālā atļauja, tā pilda darba uzdevumus, kas vismaz daļēji ir pielīdzināmi valsts jeb publiskai funkcijai.

Tieslietu ministrija informē, ka laikā no 2011. gada līdz 2016. gadam speciālās atļaujas bijušas nepieciešamas tiesnešiem 110 lietās. Līdz 2016. gada 13. jūnijam speciālās atļaujas esot izsniegtas 30 tiesnešiem un neesot bijis tāda gadījuma, kad speciālās atļaujas izsniegšana tiesnesim tiktu atteikta.

11. Pieaicinātā persona – **Satversmes aizsardzības birojs** – uzskata, ka jautājums par speciālo atļauju anulēšanas lēmumu pārsūdzību jau ir izspriests un tāpēc tiesvedība būtu izbeidzama. Ierobežojumu attiecībā uz vēršanos tiesā šādos gadījumos par samērīgu esot atzinusi gan Satversmes tiesa, gan ECT.

SAB piekrīt Saeimas atbildes rakstā paustajam viedoklim, papildus uzsverot, ka augsti morāles kritēriji un lojalitāte esot prasības, kas izvirzāmas personām, kurām darba specifikas dēļ nepieciešama pieeja valsts noslēpumam. Šajā ziņā īpašus kritērijus un sevišķi rūpīgu personu atlasīšanu paredzot visu valstu likumdošanas akti, kā arī Eiropas Savienības un NATO minimālie standarti. Latvija, kļūstot par NATO un ES dalībvalsti, esot uzņēmusies starptautiskas saistības arī klasificētās informācijas aizsardzības jomā. SAB esot institūcija, kas atbildīga par šādas informācijas apriti un aizsardzību Latvijā. NATO Drošības birojs (*NATO Office of Security*) regulāri vērtējot dalībvalstu atbilstību NATO standartiem, arī attiecībā uz personāldrošību. NATO Personāla drošības direktīva Nr. AC/35-D/2000 nosakot personas pārbaudes kritērijus un identiskas prasības visām personām. Latvija esot akceptējusi NATO minimālos standartus, bet tas nenozīmējot, ka valsts pati nevarētu noteikt stingrākus kritērijus.

Pēc SAB ieskata, šobrīd spēkā esošajā normatīvajā regulējumā ir ietverts efektīvs tiesību aizsardzības mehānisms. Latvijas modelis nodrošinot atteikuma divpakāpju pārsūdzību. Atbildīgās amatpersonas esot Saeimas apstiprinātas, un

tām esot plašas tiesības iegūt jebkuru jautājuma objektīvai izlemšanai nepieciešamo informāciju. Turklāt ģenerālprokurors esot neatkarīgs un objektīvs.

Valsts drošības iestāde informatīvajā paziņojumā personai norādot attiecīgo likuma "Par valsts noslēpumu" normu vai normas, uz kuras vai kuru pamata ir atteikta vai anulēta pieeja valsts noslēpumam. Tiekot norādīti tikai tādi atteikuma iemesli, kas neatklāj valsts noslēpumu, par kādu uzskatāmas arī operatīvās darbības metodes. Lēmums par atteikumu pieejai valsts noslēpuma objektiem tiekot sagatavots detalizēti un esot apjomīgs, taču tas esot klasificēts dokuments un pašai personai neesot pieejams. Būtiski esot ņemt vērā to, ka nav iespējams ar likumu noteikt personai sniedzamās informācijas apjomu, jo katrs gadījums esot individuāls. Lai valsts drošības iestāde iespēju robežās varētu personai darīt zināmus speciālās atļaujas atteikuma iemeslus, esot izdarīti grozījumi likuma "Par valsts noslēpumu" 9. panta trešās daļas kritēriju uzskaitījumā.

Šobrīd pārrunas ar personu esot obligātas tad, ja tā pretendē uz pirmās kategorijas speciālo atļauju, kā arī tad, ja ir šaubas par personas atbilstību likuma "Par valsts noslēpumu" prasībām. Pārrunu gaitā intervējamā persona esot tiesīga uzdot jautājumus un tikt uzklausīta un principā saņemot pietiekami daudz informācijas, lai saprastu, kādu iemeslu dēļ tai var tikt liegta pieeja valsts noslēpumam.

SAB uzskata, ka jautājumi par pieeju valsts noslēpumam un speciālo atļauju ir jāskata nevis kā personas tiesības pretendēt uz šādu pieeju vai piekļūt valsts noslēpumam, bet gan caur valsts noslēpuma aizsardzības prizmu. Neesot pamata speciālās atļaujas atteikumu vērtēt kā tiesību aizskārumu, jo pieeja valsts noslēpumam netiekot automātiski dota vai garantēta jebkurai personai, bet pēc savas jēgas tās esot papildu tiesības, kuras persona var iegūt tikai pēc īpašas pārbaudes un izvērtēšanas.

Tiesas sēdē SAB direktors Jānis Maizītis uzsvēra, ka speciālās atļaujas anulēšanas procesā runa ir nevis par personas vainu vai nevainīgumu, bet gan par valsts drošības riskiem, kurus valsts drošības iestādes izvērtē, lemjot par speciālās atļaujas anulēšanu vai neanulēšanu. Tādā risinājumā, ka lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu kontrole tiktu nodota tiesai, J. Maizītis saskata vairākus riskus, tostarp tādus, ka tiks apgrūtināta izlūkošanas materiālu, kā arī drošības iestādes un tās slepeno palīgu sadarbības rezultātu izmantošana attiecīgajās lietās, samazināsies no partnerdienestiem saņemtās informācijas

apjoms, līdz ar to pārbaužu veikšana kļūs sarežģītāka, turklāt pastāvēt bažas arī par attiecīgo procesu ilgumu.

SAB informē, ka laika posmā no 2011. gada līdz 2015. gadam saņemti 5745 pieteikumi speciālās atļaujas saņemšanai, 165 gadījumos speciālās atļaujas izsniegšana atteikta, speciālā atļauja anulēta vai nav pagarināta, 116 personas pēc tam pārsūdzējušas attiecīgo lēmumu SAB direktoram un 52 gadījumos SAB direktors nolēmis pārsūdzēto lēmumu atcelt.

12. Pieaicinātā persona – **Drošības policija** – uzskata, ka pieeja valsts noslēpumam, speciālās atļaujas izsniegšana, atteikšana un anulēšana ir skatāma kontekstā ar valsts noslēpuma aizsardzību, proti, tiesiska, tehniska un organizatoriska rakstura pasākumu sistēmu. Valsts noslēpuma izpaušana apdraudot valsts drošības intereses, proti, valsts politisko un militāro, kā arī ekonomisko, sociālo vai cita veida drošību, kas nesaraujami saistīta ar tāda stāvokļa nodrošināšanu, kurā netiek apdraudēta valsts pastāvēšana vai teritoriālā neaizskaramība. Valsts noslēpuma aizsardzība izrietot arī no Latvijas starptautiskajām saistībām. Dalība NATO un Eiropas Savienībā esot svarīgs Latvijas nacionālās drošības pamatelements, bet ārvalsts klasificētas informācijas izpaušana un nonākšana trešās puses rīcībā apdraudētu Latvijas kā uzticama partnera starptautisko reputāciju un diskreditētu Latviju.

Tiesas sēdē Drošības policijas pārstāvis Ints Ulmanis uzsvēra, ka valsts noslēpuma aizsardzības sistēmas vājināšana pašreizējos ģeopolitiskajos apstākļos varētu radīt ne tikai valsts drošības, bet arī konstitucionālās iekārtas apdraudējumu.

Speciālās atļaujas piešķiršana esot būtiska valsts noslēpuma aizsardzības mehānisma sastāvdaļa, turklāt pirmais no preventīvajiem valsts noslēpuma saglabāšanas līdzekļiem. Liela nozīme esot personas uzticamībai un reputācijai. Pieeja valsts noslēpumam tikt piešķirta vienīgi tādām personām, kuras atbilst ar likumu noteiktajiem obligātajiem kritērijiem, kā arī ir uzticamas un par kurām iegūtā informācija apliecina, ka šīs personas spēj saglabāt valsts noslēpumu.

Drošības policija norāda, ka likuma “Par valsts noslēpumu” 9. un 13. pantā personai noteiktie ierobežojumi attiecībā uz speciālās atļaujas saņemšanu esot iedalāmi vairākās kategorijās, proti:

1) ierobežojumi, kas absolūti izslēdz iespēju pretendēt uz speciālo atļauju, – objektīvi, ar likumu noteikti ierobežojumi, kas tiek piemēroti automātiski un neprasa nekādu izvērtēšanu;

2) ierobežojumi, kas objektīvi izslēdz iespēju pretendēt uz speciālo atļauju, bet vienlaikus pieļauj izņēmuma gadījumus;

3) ierobežojumi, kas saistīti ar likumā nenoteiktiem vērtēšanas kritērijiem, proti, ar konstatētiem faktiem, kas dod pamatu apšaubīt personas spēju saglabāt valsts noslēpumu.

Vērtēšanas kritēriji attiecībā uz pēdējās kategorijas ierobežojumiem likumā neesot norādīti, jo tos precīzi noteikt neesot iespējams, tomēr tie esot objektīvi. Situācijā, kad persona pati varbūt nemaz neapzinās kāda fakta ietekmi uz tās spēju glabāt aizsargājamu informāciju, valsts drošības iestādei esot preventīvi jānovērš gan iespējamais valsts drošības interešu apdraudējums, gan arī iespējamais pašas personas apdraudējums.

Papildus vispārpieejamiem valsts noslēpuma aizsardzību regulējošiem normatīvajiem aktiem speciālo atļauju izsniegšanas un anulēšanas jautājumus regulējot arī Ministru kabineta instrukcija, kas klasificēta kā konfidenciāla informācija atbilstoši Noteikumu Nr. 887 2.10.6. apakšpunktam.

Personas pārbaude tiek veikta gan pirms darba (dienesta) attiecību uzsākšanas, gan arī tad, ja nepieciešams mainīt personai piešķirtās speciālās atļaujas kategoriju vai šo atļauju anulēt. Pirms speciālās atļaujas anulēšanas tiek rīkotas pārrunas, kuru laikā persona tiek informēta par anulēšanas iemesliem un noskaidrotajiem faktiem tādā apjomā, lai netiktu izpausts valsts noslēpums un netiktu apdraudētas pretizlūkošanas intereses.

Personas pārbaude pirms speciālās atļaujas izsniegšanas tiek veikta pretizlūkošanas darbības ietvaros, un pārbaudes veikšanas vadlīnijas, metodika un taktika esot tikpat lielā mērā aizsargājama kā jebkuras citas pretizlūkošanas darbības taktika un metodika. Tas nozīmējot, ka personai nav tiesību iepazīties ar lietas materiāliem. Arī valsts drošības iestādes sagatavotais detalizētais lēmums par atteikumu pieejai valsts noslēpumam esot klasificēts dokuments. Ar to persona netiekot iepazīstināta, jo neesot iespējams noteikt apjomu, kādā informācija personai var tikt sniegta, neizpaužot valsts noslēpumu. Valsts drošības iestāde ar oficiālu vēstuli (nolēmumu) informējot personas darbavietu. Vēstulē tiek norādīts atteikuma pamatojums – konkrēta likuma “Par valsts noslēpumu” norma. Ar šo informāciju darbavieta iepazīstinot attiecīgo personu. Par atteikuma iemesliem personai tiek paziņots arī individuāli.

Procedūras likumības pārbaudi veicot ģenerālprokurors. Arī tad, ja nolēmuma pārvērtēšana būtu uzticēta tiesai, tiktu piemērots nevis sacīkstes princips, bet gan objektīvās izmeklēšanas princips un persona netiktu iepazīstināta ar lietas materiāliem.

Speciālās atļaujas anulēšana neesot pietiekams pamats personas atlaišanai no darba, bet varot būt par iemeslu amata zaudēšanai. Noteikti amati prasot augstu uzticamību visas sabiedrības interesēs. Personām, kuras pretendē uz tiem, vajagot būt gatavām, ka tiks prasīta nevainojama reputācija un uzvedība gan darbavietā, gan ārpus tās. Noteiktie ierobežojumi esot samērīgi, jo labums, ko no tiem gūstot sabiedrība, esot ievērojami lielāks par atsevišķu personu interešu aizskārumu.

Drošības policija informē, ka no 2010. gada 1. janvāra līdz 2016. gada 1. jūlijam ir izsniegusi 12 842 otrās un trešās kategorijas speciālās atļaujas, bet 149 (1,2%) gadījumos pieņēmusi lēmumu liegt pieeju valsts noslēpumam. Tāpat Drošības policija esot nosūtījusi 292 personu pārbažu rezultātus SAB lemšanai par pirmās kategorijas speciālās atļaujas.

13. Pieaicinātā persona – Militārās izlūkošanas un drošības dienests (turpmāk – MIDD) – norāda, ka viena no galvenajām valsts drošības iestāžu funkcijām ir valsts noslēpuma aizsardzība, tāpēc ir svarīgi nodrošināt stabili valsts noslēpuma aizsardzības sistēmu, kas balstīta uz atbilstošu normatīvo regulējumu. Lai efektīvi īstenotu minēto funkciju, esot izveidota Valsts noslēpuma aizsardzības konsultatīvā darba grupa, kuras sastāvā iekļautas attiecīgajā jomā kompetentas un pieredzējušas SAB, MIDD un Drošības policijas amatpersonas, kas citstarp sekojot līdzī aktualitātēm valsts noslēpuma aizsardzības jomā, risinot radušos problēmjautājumus, kā arī vērtējot spēkā esošo konkrēto jomu regulējošu normatīvo aktu piemērotību un atbilstību faktiskajai situācijai Latvijā un pasaulē. Latvijā pastāvošā personu pārbaudes procedūra esot izstrādāta, ievērojot NATO noteiktos kritērijus un Eiropas Padomes Ģenerālsēkretariāta Drošības biroja rekomendācijas. Šī procedūra esot pārdomāta un pielāgota tieši Latvijai raksturīgajām ģeopolitiskajām, sociālajām, tiesiskajām un institucionālajām valsts noslēpuma aizsardzības uzraudzības īpatnībām. Pēc MIDD ieskata, izstrādājot normatīvos aktus valsts noslēpuma aizsardzības jomā, citu valstu pieredze ir vērtējama, bet nav ņemama par tiešu paraugu.

MIDD uzskata, ka Noteikumu Nr. 21 grozījumos paredzētā pārrunu ieviešana atrisinātu konstitucionālajā sūdzībā norādīto personas pārbaudes procedūras neatbilstību tiesībām uz procesuālo taisnīgumu. Proti, iespēju robežās personai tikšot atklāti iemesli, kuru dēļ tai var tikt liegta pieeja valsts noslēpumam.

MIDD informē, ka no 2011. gada 1. janvāra līdz 2016. gada 1. jūlijam ir veicis 9158 personu pārbaudes sakarā ar pieeju valsts noslēpumam. Šajā periodā MIDD pieņēmis lēmumu par speciālās atļaujas izsniegšanu vai atteikumu izsniegt speciālo atļauju attiecībā uz 8829 personām. Simt personām speciālā atļauja esot atteikta, no tām attiecīgo lēmumu SAB direktoram pārsūdzējušas 63 personas. Izskatot šīs sūdzības, vienā gadījumā SAB direktors atcēlis MIDD lēmumu, vienā gadījumā atcēlis MIDD lēmumu ar nosacījumu, ka var tikt piešķirta zemākas kategorijas speciālā atļauja, 11 gadījumos atstājis spēkā atteikumu, bet mainījis vai papildinājis tā pamatojumu, pārējos 49 gadījumos MIDD lēmums esot atzīts par pamatotu bez grozījumiem un papildinājumiem. No tiem 35 gadījumiem, kad SAB direktors atstājis spēkā MIDD lēmumu par atteikumu un pārbaudāmās personas izmantojušas iespēju pārsūdzēt šo lēmumu ģenerālprokuroram, viņš visos gadījumos atstājis spēkā MIDD un SAB direktora lēmumus.

14. Pieaicinātā persona – **Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās Kristīne Līce** – norāda, ka ECT viedoklis par to, vai konkrētas lietas ietvaros ir pieļauts Konvencijas pārkāpums, ir balstīts tieši uz lietas faktiem, proti, ka vispārīgo principu piemērošana dažādu lietu faktiem var novest pie atšķirīgiem secinājumiem.

Konvencijas 6. panta pirmajā daļā nostiprinātās tiesības uz taisnīgu tiesu ietverot daudzus elementus, turklāt vairāki no tiem pantā neesot minēti *expressis verbis*, taču izrietot no šā panta teleoloģiskās interpretācijas. ECT judikatūrā tiesības uz taisnīgu tiesu kā neatkarīgas uzraudzības instruments esot cieši saistītas ar likuma varu, jo tās vērstas uz valsts iestāžu patvaļas nepieļaušanu. K. Līce arī norāda, ka ECT secinājumi spriedumā lietā “*Vilho Eskelinen and others v. Finland*” un no tiem izrietošā prezumpcija par Konvencijas 6. panta piemērošanu norādot uz nepieciešamību arī Satversmes 92. panta pirmo teikumu iztulkot plaši. Apsvērumiem, kas ir par pamatu tam, lai liegtu personai pieeju tiesai, vajagot būt īpaši svarīgiem un samērīgiem.

Vairākos nolēmumos ECT atzinusi, ka valsts drošības apsvērumi un nepieciešamība aizsargāt klasificētu informāciju ir leģitīmi mērķi Konvencijas izpratnē. Izskatāmās lietas mērķiem īpaši nozīmīgi esot ECT nolēmumi lietās pret Latviju. Pēc K. Līces ieskata, vērtējot tiesību uz pieeju tiesai ierobežojumu samērīgumu un to, vai šīs tiesības netiek liegtas pēc būtības, svarīga ir ECT norāde spriedumā lietā “Ternovskis pret Latviju” par procedūru SAB un Ģenerālprokuratūrā, ko nevar uzskatīt par “tiesu” Konvencijas izpratnē. Savukārt lēmumā lietā “Spūlis un Vaškevičs pret Latviju” ECT saskatījusi pamatojumu tam, ka uz šo sūdzību nav attiecināmas Konvencijas 6. panta garantijas, atzīstot, ka abu iesniedzēju – amatpersonu – pienākumi bija cieši saistīti ar valsts varai raksturīgiem uzdevumiem, kuru pildīšanai viņiem bija nepieciešama speciālā atļauja.

Lai secinātu, vai izskatāmajā lietā no ECT judikatūras valstij izrietētu pienākums nodrošināt personai pieeju tiesai, esot jāatbild uz diviem jautājumiem. Pirmkārt, esot nepieciešams konstatēt, vai uz šādiem strīdiem ir attiecināmas Konvencijas 6. panta garantijas. Ja atbilde uz šo jautājumu ir apstiprinoša, tad nepieciešams izvērtēt, vai ierobežojumi ir vērsti uz leģitīmu mērķi, vai tie ir samērīgi un vai tie neliedz tiesības uz pieeju tiesai pēc būtības.

Runājot par pirmo jautājumu, Konvencijas 6. panta garantijas, tostarp tiesības uz pieeju tiesai, esot piemērojamas, ja vien valsts nepierāda, ka pastāv “objektīvi iemesli valsts interesēs” liegt personai pieeju tiesai. Iemesliem vajagot būt pēc iespējas konkrētiem un saistītiem ar katras lietas faktiem. Attiecībā uz likumu “Par valsts noslēpumu” tas nozīmējot, ka šā likuma 11. panta piektajā daļā un 13. panta trešajā daļā noteiktā kārtība, kādā apstrīdams lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu, ir nesaraucjami saistīti ar 9. panta trešajā daļā norādītajiem apstākļiem, kas ir šā lēmuma pamatā. Tādējādi atbilde uz pirmo jautājumu dažādās likuma 9. panta trešās daļas punktos identificētajās situācijās varot būt atšķirīga. Tāpat arī katrā gadījumā taisnīgs līdzsvars starp personas un valsts interesēm varot nozīmēt dažāda apjoma ierobežojumus tiesībām uz pieeju tiesai. Jomās, kurās to prasa nozīmīgas valsts intereses, leģitīmu mērķu sasniegšanai varot tikt noteikti samērīgi ierobežojumi tiesībām uz pieeju tiesai, tādēļ esot izšķiroši svarīgi konstatēt šo valsts interešu raksturu un būtību, jo no šā konstatējuma esot atkarīgs tas, vai un cik apjomīgs personas tiesību uz pieeju tiesai ierobežojums ir pieļaujams. Pielīdzināma diferencēta pieeja esot saskatāma Pilsonības likuma regulējumā. Likumdevējs Pilsonības likumā esot precīzi un šauri definējis

jomu, kurā ļoti nozīmīgu valsts interešu aizsardzības nolūkā personām tiek liegta pieeja tiesai, un šī pieeja varētu tikt izmantota arī apstrīdēto normu vērtēšanā. Savukārt jautājums par to, vai ierobežojumi neliedz tiesības uz pieeju tiesai pēc būtības, esot nesaraucjami saistīts ar atbilstošo tiesību normu piemērošanas praksi.

15. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes asociētais profesors Dr. iur. Aldis Lieljuksis – norāda, ka lēmumi par speciālās atļaujas anulēšanu uzskatāmi par administratīviem aktiem, jo tie būtiski skar personas tiesības uz darbu, un tāpēc tos visus vajadzētu izvērtēt administratīvā procesa ietvaros.

Tiesiskais regulējums attiecībā uz speciālajām atļaujām skarot ne tikai izskatāmajā lietā akcentēto Satversmes 92. panta pirmo teikumu, bet arī citas Satversmes normas. Jau Valsts cilvēktiesību birojs esot secinājis, ka pārsūdzības kārtība šajās lietās ir diezgan formāla, ļauj gluži vienkārši no darba atbrīvot nevēlamus cilvēkus un viņu iespējas aizstāvēt savas tiesības ir ierobežotas. Savukārt Tiesībsargs esot pievērsis uzmanību nepilnīgajam tiesiskajam regulējumam saistībā ar Satversmes 92. pantā paredzētajām tiesībām uz advokāta palīdzību.

Speciālās atļaujas izsniegšanas un anulēšanas kārtība esot saistāma arī ar citiem normatīvajiem aktiem, kas ietekmējot šā procesa tiesiskumu, piemēram, ar Operatīvās darbības likumu. Neesot juridisku problēmu ar likumā paredzēto pasākumu piemērošanu gadījumos, kad pastāv pamatotas aizdomas par speciālo atļauju saņēmušas personas veiktām krimināla rakstura darbībām ar valsts noslēpuma objektu. Tomēr pavisam citāda situācija esot tad, ja nav bažu par personas rīcības tiesiskumu. Tas, ka nav noteikts jēdziena “uzticamība” saturs un šīs īpašības vērtēšanas kritēriji, liecinot par to, ka tiesību norma ir nekonkrēta un pieļauj amatpersonu patvaļu tās interpretēšanā. Turklāt svarīgs esot arī jautājums par to, ar kādām metodēm un kādās robežās tiek pārbaudīta un konstatēta personas uzticamība un spēja saglabāt valsts noslēpumu.

No Eiropas Savienības Padomes 2013. gada 23. septembra lēmuma par drošības noteikumiem Eiropas Savienības klasificētas informācijas aizsardzībai (2013/488/ES) I pielikuma varot secināt, ka drošības izmeklēšanas kritērijus, kas izmantojami, lai nonāktu pie secinājuma par personas uzticamību vai neuzticamību, ir iespējams noteikt pietiekami plaši un konkrēti. Tas, ka normatīvajos aktos trūkst pilnvērtīga šādu kritēriju uzskaitījuma, radot

pārbaudāmajām personām neskaidrību un pamatotu neapmierinātību, jo lēmums par speciālās atļaujas atteikumu vai anulēšanu tām netiekot pietiekami izskaidrots.

Normatīvajos aktos neesot noregulēti vairāki svarīgi jautājumi, piemēram, šādi: kas pārbauda pašu pārbaudītāju lojalitāti un reputāciju; vai personai, mainot darbavietu, speciālā atļauja tiek saglabāta; vai tiesības saņemt speciālo atļauju tiek liegtas bez termiņa; vai, mainoties apstākļiem, kas liedza izsniegt speciālo atļauju, persona var pretendēt uz lēmuma pārskatīšanu. Arī no paredzētajiem Noteikumu Nr. 21 grozījumiem neesot skaidrs, kādā apjomā valsts drošības iestāde personu informēs. Neinformējot personu par iemesliem, kuru dēļ tai anulēta speciālā atļauja, tai tiekot liegta iespēja izteikt savu viedokli un tās uzklauššana kļūstot formāla.

Pēc A. Lieljukša ieskata, izvērtējot apstrīdētās normas, būtu jāņem vērā, ka to amatu loks, kuru ieņemšanai nepieciešama speciālā atļauja, ir diezgan plašs. Tāpat lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu tiesiskums esot saistāms ar tā pieņemšanai nepieciešamās informācijas iegūšanu pamattiesību kontekstā.

Ar objektivitātes principu esot pretrunā tas, ka ģenerālprokurors, kurš veic sistemātisku uzraudzību pār valsts drošības iestāžu darbu un īsteno tam Operatīvās darbības likuma 35. panta otrajā daļā paredzētās pilnvaras, ir arī tā institūcija, kas pieņem galīgo lēmumu speciālo atļauju jautājumos. Ģenerālprokurora un SAB savstarpējā atkarība un ietekme esot pārāk cieša, lai varētu apgalvot, ka nav saskatāms pat šķietams interešu konflikts.

Kopumā esot secināms, ka spēkā esošais tiesiskais regulējums attiecībā uz personas tiesību aizsardzību speciālo atļauju aspektā nav tik efektīvs, kādam tam vajadzētu būt saskaņā ar Konvencijas 13. pantu.

16. Pieaicinātā persona – Rīgas Juridiskās augstskolas lektore LL.M. Ieva Miļūna – uzskata, ka Satversmes 92. panta piemērošanu var ietekmēt ECT lēmums lietā “Spūlis un Vaškevičs pret Latviju”, kurā tika secināts, ka ir pietiekams pamats izslēgt strīdus par speciālās atļaujas anulēšanu no Konvencijas 6.panta garantijām.

Pat ja tiesas tiktu iesaistītas attiecīgo lēmumu pieņemšanā, personu pārbaudes lietās tiktu skatīta informācija, ko ieguvušas valsts drošības iestādes operatīvās darbības, izlūkošanas vai pretizlūkošanas darbības pasākumu rezultātā. Tādējādi šī esot specifiska joma, kuru uzrauga ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori.

Kopš sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 pieņemšanas esot ieturēta konsekventa prakse ievērot šajā Satversmes tiesas nolēmumā minēto, proti, to, ka mehānisms, atbilstoši kuram lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu var pārsūdzēt SAB direktoram un ģenerālprokuroram, ir konstitucionāls. Uz minēto nolēmumu esot atsaukusies arī ECT.

Secinājumu daļa

17. Atbilstoši Satversmes tiesas praksei procesuāla rakstura jautājumi ir skatāmi pirms tiesību normu konstitucionalitātes izvērtēšanas pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 11. punktu un 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 10. punktu*).

17.1. Likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektā daļa noteic kārtību, kādā pārsūdzams nolēmums par atteikumu izsniegt speciālo atļauju. Savukārt 13. panta trešā daļa šo kārtību attiecina arī uz nolēmumiem par speciālās atļaujas anulēšanu. Satversmes tiesa jau spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 ir izvērtējusi likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektās daļas atbilstību Satversmes 92. pantam.

Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 4. punkts noteic, ka Satversmes tiesas kolēģija var atteikties lietu ierosināt, ja pieteikums iesniegts par jau izspriestu prasījumu. Savukārt saskaņā ar šā likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktu tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai, ja tiek konstatēts, ka lēmums par lietas ierosināšanu neatbilst 20. panta piektās daļas prasībām.

Saeima lūdz tiesvedību par likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektās daļas un 13. panta trešās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam izbeigt. Saeima uzskata, ka šis prasījums uzskatāms par izspriestu, jo kopš minētā sprieduma pieņemšanas ne faktiskā, ne tiesiskā situācija nav būtiski mainījusies un Pieteikuma iesniedzēja argumenti ir tādi paši, kādi bija pieteikuma iesniedzēja argumenti lietā Nr. 2002-20-0103.

Savukārt Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka prasījumu nevar uzskatīt par izspriestu vairāku iemeslu dēļ, tostarp tādēļ, ka:

1) viņš lūdzot izvērtēt minēto normu atbilstību arī tādām Satversmes 92. panta pirmajā teikumā garantētajām pamattiesībām, atbilstība kurām netika vērtēta spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103;

2) no apstrīdēto normu piemērošanas prakses izrietot secinājums, ka, pretēji spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 Satversmes tiesas nolemtajam, tās tiek piemērotas, neievērojot Satversmes 92. pantā noteiktās pamattiesības;

3) ECT spriedumā lietā “Ternovskis pret Latviju” atzinusi, ka apstrīdētajās normās paredzētā kārtība neietver adekvātas procesuālās garantijas personas interešu aizsardzībai. Tāpēc esot pārskatāms sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājums par to, ka likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektajā daļā noteiktais personas pamattiesību ierobežojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi.

Tādējādi Satversmes tiesai vispirms jāpārbauda, vai prasījums par likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektās daļas un 13. panta trešās daļas neatbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam nav jau izspriests.

17.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tā izspriež lietu, izvērtējot apstākļus, kas pastāv sprieduma taisīšanas brīdī, un šajos konkrētajos apstākļos un konkrētajā brīdī prasījums ir izspriests un par to nav pieļaujama jaunas lietas ierosināšana, taču spriedums konkrētā lietā neaptver izmaiņas, kas var notikt pēc tā pasludināšanas. Tāpēc atsevišķos gadījumos, konstatējusi, ka pastāv būtiski jauni apstākļi, Satversmes tiesa var izvērtēt tādu prasījumu, kas reiz jau ir izspriests. Lemjot par to, vai konkrētais jautājums nav “izspriests prasījums”, vērā ņemama ne vien attiecīgā sprieduma nolēmumu daļa, bet arī spriedumā izdarītie secinājumi un tiesību sistēmas attīstība laikā pēc sprieduma pasludināšanas (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 10.1. un 10.3. punktu un 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 10.4. punktu*).

Satversmes tiesai ir pienākums ievērot savos nolēmumos paustās atziņas tiesiskās sistēmas stabilitātes, pēctecības, tiesiskuma un vienlīdzības prasību dēļ. Tomēr tiesību normas konstitucionalitāte var tikt pārskatīta, ja, piemēram, norma vairs neatbilst faktiskajai sociālajai realitātei vai nonāk pretrunā ar tiesiskajām attiecībām, kas sabiedrības attīstības gaitā kļuvušas par dominējošām. Tādēļ spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 izdarītie secinājumi ņemami vērā izskatāmajā lietā tikai tiktāl, ciktāl sociālā realitāte un tiesisko attiecību konteksts nav mainījušies (*sal.: Satversmes tiesas 2011. gada*

19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 14. punkts un 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 13.3.2. punkts).

Tādējādi Satversmes tiesai, pārbaudot, vai izskatāmās lietas prasījums par likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piekto daļu un 13. panta trešo daļu jau nav izspriests, ir jānoskaidro, vai pastāv arī būtiski jauni apstākļi, kuru dēļ prasījumu nevarētu uzskatīt par izspriestu.

17.3. Spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 Satversmes tiesa izvērtēja likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektās daļas un Noteikumu Nr. 226 XIV nodaļas 3. punkta atbilstību Satversmes 92. pantam.

Satversmes tiesa secināja, ka personai nav tiesību un likumisku interešu iegūt tādu informāciju, kas likumā noteiktajā kārtībā ir atzīta par valsts noslēpumu. Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā likuma “Par valsts noslēpumu” norma ierobežo Satversmes 92. pantā noteiktās pamattiesības, tomēr to ir iespējams interpretēt un piemērot atbilstoši Satversmei. Šādas interpretācijas rezultātā pamattiesību ierobežojums ir atzīstams par samērīgu ar leģitīmo mērķi – valsts drošības aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 2. un 5. punktu*).

17.4. Spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 Satversmes tiesa apstrīdētās normas atzina par atbilstošām Satversmes 92. pantam. Taču sprieduma secinājumu daļā tika ietverts nosacījums, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmei vienīgi tādā gadījumā, ja tiek interpretēta atbilstoši Satversmei. Tāpat Satversmes tiesa norādīja: “It īpaši, ja personai tiek atteikta tās tiesību aizstāvība tiesā, nepieciešams, lai alternatīvā procedūra būtu izsvērtā un dotu iespēju personai realizēt savu tiesību aizsardzību maksimāli augstā līmenī. [...] kārtība, kādā tiek pieņemts lēmums par speciālās atļaujas izsniegšanu vai atteikšanos to izsniegt, tostarp speciālas garantijas, pārbaudāmajai personai likumā nav noteiktas. [...] Šāda kārtība nesamērīgi ierobežo pārbaudāmās personas tiesības, rada šaubas par pieņemto lēmumu objektivitāti un nav nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā. [...] Tiesiskā valstī ir iespējams izstrādāt vairāk pārdomātu mehānismu, lai, lemjot par speciālās atļaujas izsniegšanu, vienlaikus ar valsts drošības interesēm iespēju robežās ņemtu vērā arī katras konkrētās pārbaudāmās personas intereses” (*Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 5. punkts*).

17.5. Spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 tika vērtēta likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektā daļa šādā redakcijā: “Nolēmumu par atteikšanos izsniegt speciālo atļauju vai par speciālās atļaujas kategorijas pazemināšanu var

pārsūdzēt Satversmes aizsardzības biroja direktoram. Satversmes aizsardzības biroja direktora lēmumu var pārsūdzēt ģenerālprokuroram, kura lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams. Tas nosūtāms izpildei valsts drošības iestādei.”

2003. gada 18. decembrī šī norma tika izteikta šobrīd spēkā esošajā redakcijā, attiecinot tajā noteikto pārsūdzības kārtību vienīgi uz nolēmumu par atteikumu izsniegt speciālo atļauju, kā arī nosakot SAB direktora lēmuma pārsūdzības termiņu.

Tādējādi lietā Nr. 2002-20-0103 apstrīdētais normatīvais regulējums pēc būtības nav grozīts. Saeima nav uzskatījusi par nepieciešamu pārvērtēt regulējumu, kas attiecas uz speciālajām atļaujām.

17.6. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka tiesību norma nav izprotama ārpus tās funkcionēšanas tiesību jebūtības saskarsmē ar esamību, citiem vārdiem sakot – ārpus šīs normas piemērošanas prakses un tiesību sistēmas, kurā tā funkcionē. Lai noskaidrotu, vai ar apstrīdēto normu tiek sasniegts likumdevēja noteiktais mērķis, ir nepieciešams analizēt apstrīdētās normas darbību praksē (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-08-01 secinājumu daļas 4. punktu un 2013. gada 28. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-26-03 12.1. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs norāda uz to, ka apstrīdētās normas arī šobrīd netiek piemērotas atbilstoši Satversmei. Arī pieaicinātās personas – Tiesībsargs, A. Lieljuksis – norāda uz iespējamiem trūkumiem apstrīdēto normu piemērošanā. Tiesībsargs vērs Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka problēmas ar tiesību normu piemērošanu var liecināt par pašu šo normu prettiesiskumu. Savukārt Saeima, kā arī citas pieaicinātās personas – Ģenerālprokuratūra, valsts drošības iestādes – norāda, ka pēc sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 pieņemšanas attiecīgās normas ir piemērotas atbilstoši Satversmei (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 16., 124., 134., 137. lp.; 2. sēj. 17., 25., 26. lp.; 3. sēj. 85. lp.*). Tātad joprojām, vairāk nekā desmit gadus pēc lietas Nr. 2002-20-0103 izskatīšanas, pastāv dažādi viedokļi par tajā apstrīdēto normu tvērumu un to piemērošanas konstitucionalitāti.

17.7. Lieta Nr. 2002-20-0103 tika izskatīta pirms gandrīz četrpadsmit gadiem, laikā, kad Latvijas tiesību sistēmā turpinājās transformācija no padomju tiesībām uz demokrātiskai tiesiskai valstij atbilstošām tiesībām, kuru pamatvērtība ir cilvēktiesību nodrošināšana (*sal.: Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 10.6. punkts*).

Kopš tā laika tiesību sistēmā notikušas ievērojamas pārmaiņas. Piemēram, 2004. gada 1. februārī stājās spēkā Administratīvā procesa likums, bet 2. februārī savu darbību uzsāka administratīvās tiesas.

Tādējādi kopš sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 pieņemšanas tiesību sistēma ir būtiski mainījies, taču normatīvais regulējums, neraugoties uz šīm pārmaiņām, kā arī minētajā spriedumā ietvertajiem secinājumiem, palicis nemainīgs.

Turklāt jāņem vērā, ka spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 netika vērtēta likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta trešā daļa, kuru apstrīd Pieteikuma iesniedzējs izskatāmajā lietā. Lai gan šī norma ietver atsauci uz jau vērtēto likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piekto daļu, tomēr prasījumu par likuma 13. panta trešo daļu atzīt par jau izspriestu prasījumu nav pamata, jo tas attiecas tikai uz speciālo atļauju anulēšanu.

Tāpēc prasījums par apstrīdēto normu – likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektās daļas un 13. panta trešās daļas – atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam nav uzskatāms par izspriestu. Līdz ar to tiesvedība lietā par šo prasījumu ir turpināma.

18. Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību vairākām Satversmes normām, tostarp Satversmes 96. pantam. Konstitucionālajā sūdzībā un tiesas sēdē tika norādīts, ka Satversmes 96. pantā Pieteikuma iesniedzējam noteiktas tiesības pārliecināties, kāda informācija par viņu ir iekļauta klasificētas informācijas kategorijā, un piekļūt šai informācijai.

Savukārt Saeimas atbildes rakstā norādīts, ka lietā nav atsevišķi vērtējama apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 96. pantam, jo Pieteikuma iesniedzēja tiesības piekļūt pārbaudes lietas materiāliem aplūkojamas saistībā ar personas tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāizvērtē, vai turpināma tiesvedība par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 96. pantam.

18.1. Satversmes 96. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, korespondences un mājokļa neaizskaramību.

Tiesības uz privāto dzīvi nozīmē, ka indivīdam ir tiesības uz savu privāto telpu, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās. Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību aizsargā indivīda fizisko un garīgo integritāti, godu un cieņu, vārdu un identitāti, personas datus. Jēdziena “privātā dzīve” tvērums ir plašs.

Personas datu iegūšana un glabāšana ietilpst tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-17-01 10. punktu un 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 15.1. punktu*).

Spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 Satversmes tiesa secināja: “Ir jānošķir personas tiesības saņemt informāciju par sevi un tiesība saņemt informāciju vispār un par citiem, kas attiecīgi balstās uz divām dažādām cilvēka tiesībām: tiesību uz privātās dzīves aizsardzību un tiesību uz informācijas brīvību. No vienas puses, personai nav tiesību prasīt pieeju valsts noslēpumam kā tādām, taču, no otras puses, personai katrā konkrētā gadījumā ir tiesības pārliecināties, vai informācija, kas skar tieši šo personu pašu, klasificētās informācijas kategorijā iekļauta pamatoti” (*Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 6. punkts*).

Savukārt ECT ir atzinusi, ka valsts iestāžu rīcībā esošas informācijas pieejamību var ierobežot, lai nodrošinātu tās konfidencialitāti, kā arī aizsargātu trešo personu tiesības. Tomēr šāda sistēma atbilst samērīguma principam un no Konvencijas 8. panta izrietošajiem valsts pozitīvajiem pienākumiem tikai tādā gadījumā, ja personai, kura vēlas no valsts iestādēm iegūt informāciju par sevi, ir nodrošināts tāds process, kurā atteikumu izsniegt informāciju izvērtē kāda neatkarīga iestāde (*sal.: ECT 1989. gada 7. jūlija sprieduma lietā “Gaskin v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 10454/83, 49. punkts*).

18.2. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 11. punktu persona konstitucionālo sūdzību jeb pieteikumu par Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktā paredzētās lietas ierosināšanu var iesniegt tai noteikto pamattiesību aizskāruma gadījumā. Šā likuma 19.² panta pirmā daļa nosaka: “Konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt ikviena persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai.”

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmo daļu un sestās daļas 1. punktu konstitucionālās sūdzības gadījumā ir svarīgi noskaidrot, vai tiešām ir aizskartas pieteikuma iesniedzējam Satversmē noteiktās pamattiesības (sk. *Satversmes tiesas 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01 9. punktu*). Satversmes tiesas kolēģija, izskatot iesniegto konstitucionālo sūdzību un lemjot par lietas ierosināšanu, vērtē konstitucionālās sūdzības atbilstību Satversmes tiesas likuma prasībām, citstarp

pārlicinās, vai pieteikuma iesniedzējs ir pamatojis savu pamattiesību aizskārumu. Savukārt tiesa lietas izskatīšanas gaitā pārbauda to, vai aizskārums pastāv, ņemot vērā lietā apkopotos materiālus un viedokļus (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 21.2. punktu*).

18.3. Satversmes tiesas 1. kolēģija ar savu 2016. gada 15. aprīļa lēmumu ierosināja lietu par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes normām, taču atteicās ierosināt lietu par Noteikumu Nr. 887 2.10.6. apakšpunktu, jo pieteikums šajā daļā neatbilda Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmās daļas un sestās daļas 1. punkta prasībām (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 60. un 62. lp.*). Saskaņā ar minēto apakšpunktu valsts noslēpuma, NATO, Eiropas Savienības, ārvalstu, starptautisko organizāciju un institūciju klasificētās informācijas speciālie aizsardzības līdzekļi, paņēmieni un kontroles pasākumi (piemēram, aptaujas lapas) klasificēti kā konfidenciāla informācija. Satversmes tiesa secina, ka tieši šī norma liedz Pieteikuma iesniedzējam pārlicināties, kāda informācija par viņu ir iekļauta klasificētas informācijas kategorijā, un piekļūt šai informācijai, tādējādi, iespējams, ierobežojot viņam Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības.

Savukārt neviena no apstrīdētajām normām, par kurām ierosināta izskatāmā lieta, ne tieši, nedz arī netieši šīs Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības neierobežo. Proti, šīs normas neregulē to, kāda informācija ir klasificējama kā valsts noslēpums, un to, vai Pieteikuma iesniedzējam ir tiesības ar to iepazīties.

18.4. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai, ja tiesvedības turpināšana lietā nav iespējama.

Satversmes tiesa jau secināja, ka apstrīdētās normas neierobežo Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības. Tādējādi nav iespējams vērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 96. pantam.

Līdz ar to tiesvedība lietā daļā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 96. pantam ir izbeidzama.

19. Pirms apstrīdēto normu konstitucionalitātes izvērtēšanas ir jāprecizē prasījuma robežas.

Lieta ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka šādā gadījumā būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas

faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2011-01-01 12. punktu*).

19.1. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas uzskatāmas par vienotu regulējumu un aizskar viņam Satversmes 92. panta pirmajā teikumā un 106. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības, ciktāl:

1) likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta trešās daļas pirmais teikums, atsaucoties uz 11. panta piektajā daļā paredzēto kārtību, noteic, ka ģenerālprokurora lēmums attiecībā uz lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu ir galīgs un nav pārsūdzams;

2) šā likuma 13. panta ceturtās daļas otrais teikums noteic, ka:

a) persona pēc galīgā lēmuma pieņemšanas nekavējoties pārceļama darbā, kas nav saistīts ar valsts noslēpumu, vai ar to izbeidzamas darba (dienesta) attiecības un

b) turpmāk tai ir liegts saņemt speciālo atļauju.

Saeima norāda, ka apstrīdētās normas nav uzskatāmas par vienotu regulējumu, jo reglamentē divus atšķirīgus procesus: pirmkārt, lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pārsūdzības procesu un, otrkārt, darba devēja rīcību gadījumā, kad darbiniekam tiek anulēta speciālā atļauja. Katrā no šiem gadījumiem personai esot pieejami atšķirīgi tiesību aizsardzības līdzekļi.

19.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka lietā nav nepieciešams izvērtēt katras apstrīdētās normas atbilstību katrai norādītajai augstāka juridiska spēka tiesību normai (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 5. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka, ievērojot faktiskos apstākļus, kā arī apstrīdēto normu tvērumu un saturu, ir lietderīgi prasījumu sadalīt divās daļās un izvērtēt:

1) likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektās daļas un 13. panta trešās daļas, ciktāl šīs normas attiecībā uz lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu noteic, ka ģenerālprokurora lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams, atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam saistībā ar Satversmes 106. panta pirmo teikumu;

2) likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtās daļas otrā teikuma atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Turklāt, lai noskaidrotu Pieteikuma iesniedzēja tiesības un likumiskās intereses, kuras aizsargā Satversmes 92. panta pirmais teikums, Satversmes

tiesa atzīst par lietderīgu vispirms izvērtēt likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtās daļas atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

20. Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka: “Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.”

20.1. Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka Satversme tieši negarantē tiesības uz darbu, bet gan tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu, tostarp arī tiesības saglabāt esošo nodarbošanos un darbavietu. Tātad tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos ietver tādu būtisku elementu kā tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, kas savukārt ietver tiesības turpināt šo nodarbošanos nākotnē (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 3. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi arī to, ka ar Satversmes 106. pantā ietvērto jēdzienu “nodarbošanās” saprotams tāda veida darbs, kas prasa atbilstošu sagatavotību un kas ir cilvēka eksistences avots, kā arī profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā. Jēdziens “nodarbošanās” attiecināms uz nodarbinātību gan privātajā, gan publiskajā sektorā (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2003-12-01 7. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.1. punktu*).

Satversmes 106. pantā ietvertās tiesības “brīvi izvēlēties” prasa, lai indivīdam tiktu nodrošināta iespēja izvēlēties, taču neprasa, lai katram tiktu nodrošināta iespēja strādāt, turklāt strādāt tieši to darbu, ko viņš vēlas. Tomēr jēdziens “izvēlēties” šai pantā tulkojams kā personas apzināta un mērķtiecīga darbība, nevis tikai iekšējs lēmums (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-16-01 secinājumu daļas 2. punktu*).

Kā norādījusi Satversmes tiesa, Satversmes 106. panta pirmā teikuma izpratnē tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu nozīmē, pirmkārt, visām personām vienlīdzīgu pieeju darba tirgum un, otrkārt, to, ka valsts nedrīkst izvirzīt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien noteiktas to spēju un kvalifikācijas prasības, bez kurām persona nevarētu pildīt attiecīgā amata pienākumus. Valstij ir pienākums atturēties no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas, kuri traucētu personai īstenot tās tiesības “brīvi izvēlēties” nodarbošanos (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma*

lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 1. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.1. punktu).

Satversmes tiesa arī secinājusi, ka Satversmes 106. panta pirmajā teikumā nostiprinātās pamattiesības aizsargā personu pret visām valsts darbībām, kas šo izvēles brīvību ierobežo. Tomēr šī norma neliedz valstij noteikt prasības, kas jāizpilda, lai konkrētu nodarbošanos varētu īstenot. Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, tostarp tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, var ierobežot, taču attiecīgajam ierobežojumam jāatbilst kādam no Satversmes 116. pantā noteiktajiem leģitīmajiem mērķiem un jābūt samērīgam (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 3. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu*).

20.2. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtnā daļa Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības ierobežo divējādi, proti:

1) persona pēc galīgā lēmuma pieņemšanas nekavējoties tiek pārcelta darbā, kas nav saistīts ar valsts noslēpumu, vai ar to izbeidzamas darba (dienesta) attiecības;

2) turpmāk tai ir liegtas tiesības saņemt speciālo atļauju.

Spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 Satversmes tiesa jau secināja, ka atteikums izsniegt speciālo atļauju ierobežo personas tiesības izvēlēties vai saglabāt darbavietu. Katrai personai, kura atbilst likumā paredzētajiem kritērijiem, ir tiesības izvēlēties arī tādu darbavietu, kurā tā saskaras ar klasificēto informāciju, kā arī saņemt speciālo atļauju (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 3. punktu*).

Apstrīdētā norma – likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtnā daļa – speciālās atļaujas anulēšanas gadījumā liedz personai tiesības saglabāt līdzšinējo darbavietu. Pēc speciālās atļaujas anulēšanas persona vairs neatbilst vienai no kvalifikācijas prasībām, bet atbilstība šai prasībai ir obligāta, lai persona varētu veikt līdzšinējo darbu, proti, personai vairs nav pielaides valsts noslēpumam, un tā nevar pildīt savus darba pienākumus. Savukārt liegums atkārtoti saņemt speciālo atļauju ierobežo personas tiesības turpmāk brīvi izvēlēties darbavietu.

Līdz ar to likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtnā daļa ierobežo personas pamattiesības brīvi izvēlēties un saglabāt darbavietu.

21. Lai noskaidrotu, vai pamattiesību ierobežojums, kas noteikts ar apstrīdētajām normām, ir pieļaujams, Satversmes tiesai jāvērtē, vai šis pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, vai tam ir leģitīms mērķis un vai ierobežojums ir samērīgs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 22. punktu*).

22. Lai izvērtētu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, jāpārbauda:

1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 14. punktu*).

22.1. Izvērtējamā apstrīdētā norma – likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtnā daļa – ir ietverta likumā un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Izskatāmajā lietā nav strīda par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

22.2. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka tiesību normai, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt formulētai pietiekami precīzi, lai indivīds, nepieciešamības gadījumā atbilstoši konsultējoties, varētu plānot savu rīcību (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. maija sprieduma lietā Nr. 2010-55-0106 13.1. punktu*).

22.2.1. Lietā nav strīda par to, ka apstrīdētā norma – likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtnā daļa – ir pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas, ciktāl šī norma paredz, ka persona pēc galīgā lēmuma pieņemšanas nekavējoties tiek pārcelta darbā, kas nav saistīts ar valsts noslēpumu, vai ar to izbeidzamas darba (dienesta) attiecības.

22.2.2. Tiesas sēdē tika izteikti atšķirīgi viedokļi par otra šajā apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma – lieguma personai turpmāk saņemt speciālo atļauju – tvērumu un saturu.

Pieteikuma iesniedzējs un Tiesībsargs uzskata, ka pēc speciālās atļaujas anulēšanas personai uz visu turpmāko mūžu ir liegts saņemt speciālo atļauju (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 13. lp.; 2. sēj. 15. lp.; 3. sēj. 71. un 72. lp.*).

Savukārt Saeima, kā arī citas pieaicinātās personas – Ģenerālprokuratūra, valsts drošības iestādes – norāda, ka šī norma neizslēdz iespēju personai izņēmuma gadījumā atkārtoti pretendēt uz speciālo atļauju un to iegūt, ja ir novērsti apstākļi, kas bija par pamatu speciālās atļaujas anulēšanai (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 87. lp.; 4. sēj. 19., 20., 38., 53., 54. un 71. lp.*).

Satversmes tiesas praksē ir atzīts, ka lietas dalībnieku un pieaicināto personu viedoklis par tiesību normu saturu pats par sevi nav izšķirošs attiecīgās normas tiesisko seku noskaidrošanā (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 2014-09-01 20.2.2. punktu*). Pieaicinātās personas tiesas sēdē norādīja uz atsevišķos gadījumos iespējamo apstrīdētās normas *contra legem* piemērošanu, taču no šīm norādēm nevar izdarīt secinājumu par vienveidīgu un vispārīgu apstrīdētās normas piemērošanas praksi. Izvērtējot apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma – lieguma turpmāk saņemt speciālo atļauju – tvērumu un saturu, Satversmes tiesa secina: šī norma patlaban spēkā esošajā redakcijā nenoteic, ka personai būtu tiesības atkārtoti pretendēt uz speciālo atļauju, un neļauj arī personai izdarīt šādu secinājumu. Tātad apstrīdētā norma ir formulēta pietiekami skaidri, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu.

Tādējādi likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtajā daļā paredzētie pamattiesību ierobežojumi ir noteikti ar likumu.

23. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un pamatojumam, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojumam jābūt noteiktam svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*). Satversmes 116. pants noteic, ka Satversmes 106. pantā paredzētās tiesības “var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību”.

Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka apstrīdētajā normā – likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtajā daļā – noteiktajam pamattiesību ierobežojumam brīvi izvēlēties un saglabāt darbavietu ir leģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 16. lp.*).

Arī Saeima norāda, ka personām, kuru darbs saistīts ar valsts drošību un valstiski un sabiedriski nozīmīgu pienākumu veikšanu, var izvirzīt tādus papildu nosacījumus un ierobežojumus, kādi nav izvirzāmi personām, kuru profesionālā darbība ir pilnībā privāttiesiska (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 86. lp.*).

Satversmes tiesa secina, ka liegums saglabāt esošo darbavietu, kā arī turpmāk brīvi izvēlēties darbavietu speciālās atļaujas anulēšanas gadījumā ir saistīts ar nepieciešamību aizsargāt sabiedrības drošību. Proti, likumdevēja mērķis, pieņemot apstrīdēto normu, bija novērst tādu iespēju, ka valsts noslēpumam piekļūst persona, kura varētu apdraudēt valsts drošības intereses.

Tātad likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtajā daļā noteiktajiem pamattiesību ierobežojumiem ir leģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība.

24. Noskaidrojot, vai ar apstrīdētajām normām noteiktais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesa izvērtē, vai izmantotie ierobežojošie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, vai mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem un vai labums, ko gūst sabiedrība no noteiktā ierobežojuma, ir lielāks par indivīdam nodarīto zaudējumu. Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktie pamattiesību ierobežojumi nav piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ka tie nav nepieciešami un ka labums, ko no tiem iegūst sabiedrība, nav lielāks par indivīdam nodarīto zaudējumu. Taču viņš Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteikto pamattiesību ierobežojumu saista ar speciālās atļaujas anulēšanas procesa regulējumu un tā piemērošanu, bet nav izteicis viedokli tieši par to pamattiesību ierobežojumu samērīgumu, kuri noteikti likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtajā daļā.

25. Satversmes tiesa atsevišķi izvērtēs katra likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtajā daļā noteiktā pamattiesību ierobežojuma samērīgumu. Vispirms tiks izvērtēts regulējums, saskaņā ar kuru pēc galīgā nelabvēlīgā lēmuma pieņemšanas persona nekavējoties pārceļama darbā, kas

nav saistīts ar valsts noslēpumu, vai izbeidzamas darba (dienesta) attiecības ar šo personu.

25.1. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Izvērtējamā apstrīdētajā normā noteiktais liegums personai pēc speciālās atļaujas anulēšanas saglabāt esošo darbavietu nodrošina to, ka valsts noslēpumam nevar piekļūt persona bez speciālās atļaujas.

Līdz ar to izvērtējamais ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa – sabiedrības drošības aizsardzība – sasniegšanai.

25.2. Apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Tomēr saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*).

Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk. Tāpat tiesas kompetencē ir noskaidrot, vai likumdevējs, ierobežojot kādas personas vai personu grupas pamattiesības, ir apsvēris to, vai konkrētajā gadījumā nepastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 19. punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka likuma “Par valsts noslēpumu” pieņemšanas procesā nav konstatēta tādu alternatīvu līdzekļu esība, kuri personas tiesības ierobežotu mazāk nekā likuma 13. panta ceturtajā daļā noteiktais ierobežojums saglabāt esošo darbavietu pēc speciālās atļaujas anulēšanas. Arī Satversmes tiesa lietas sagatavošanas un tiesas sēdes laikā nav guvusi apstiprinājumu tam, ka pastāvētu kāds personas tiesības mazāk ierobežojošs līdzeklis, kas būtu tikpat iedarbīgs un sasniegtu leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē kā izvērtējamais ierobežojums.

Līdz ar to izvērtējamais ierobežojums ir nepieciešams leģitīmā mērķa sasniegšanai.

25.3. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību tā leģitīmajam mērķim, jāpārlicinās par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās

pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Proti, ir jānoskaidro lietā līdzsvarojamās intereses un tas, kurai no šīm interesēm būtu piešķirama prioritāte. Tādējādi Satversmes tiesai jānoskaidro, vai sabiedrības ieguvums no apstrīdētās normas piemērošanas ir lielāks par personas tiesībām nodarīto zaudējumu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15. punktu un 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 16.3. punktu*).

Izskatāmajā lietā personas tiesības saglabāt darbavietu ir jālīdzsvaro ar valsts un sabiedrības drošības interesēm.

Spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 Satversmes tiesa secināja, ka valsts drošības intereses prasa, lai pieeja valsts noslēpumam būtu tikai tādām personām, kuru personiskās īpašības nepieļautu risku, ka valsts noslēpums varētu tikt izpausts. Ierobežojums saglabāt darbavietu, ja vien pielaide valsts noslēpumam personai liegta pamatoti, ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā un nodrošina pienācīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesēm un personas interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 3. punktu*).

Personas tiesības saglabāt darbavietu pēc speciālās atļaujas anulēšanas pakļautu valsts drošības intereses riskam, pieļaujot to, ka valsts noslēpumam var piekļūt persona, par kuras spējām saglabāt valsts noslēpumu pastāv šaubas. Turklāt persona bez speciālās atļaujas nespēj veikt attiecīgos darba pienākumus pilnā apjomā. Satversmes tiesa secina, ka šajā gadījumā prioritāte piešķirama valsts un sabiedrības drošības interesēm un ierobežojums attiecībā uz personas pamattiesībām saglabāt darbavietu ir samērīgs.

Līdz ar to likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtais daļas otrais teikums, ciktāl tas noteic, ka persona pēc tam, kad pieņemts galīgais lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu, nekavējoties pārceļama darbā, kas nav saistīts ar valsts noslēpumu, vai ar to izbeidzamas darba (dienesta) attiecības, atbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

26. Izvērtējot likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtajā daļā noteikto liegumu personai turpmāk saņemt speciālo atļauju un tādējādi brīvi izvēlēties darbavietu, Satversmes tiesa secina, ka tas, tāpat kā liegums saglabāt darbavietu, ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. Proti, liedzot piekļuvi valsts noslēpumam tādai personai, kurai speciālā atļauja reiz jau ir anulēta, šai

personai arī turpmāk tiek liegts saņemt speciālo atļauju un tādējādi tiek novērsts iespējams sabiedrības drošības apdraudējums.

Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar saudzējošākiem līdzekļiem.

Vispārējs beztermiņa liegums turpmāk saņemt speciālo atļauju gadījumā, ja tā reiz tikusi anulēta, apstrīdētajā normā noteikts neatkarīgi no apstākļiem, kas bijuši speciālās atļaujas anulēšanas pamatā.

Tiesas sēdē Tiesībsarga pārstāve izteica viedokli, ka leģitīmo mērķi var sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, piemēram, noteiktos gadījumos, kad novērsti speciālās atļaujas anulēšanas pamatā esošie apstākļi, pieļaujot to, ka persona atkārtoti pretendē uz speciālo atļauju (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 82. un 83. lp.*).

Tomēr Satversmes tiesa konstatēja, ka apstrīdētā norma jau šobrīd tiek *contra legem* piemērota personas tiesības mazāk ierobežojošā veidā (*sk. šā sprieduma 22.2.2 punktu*). Proti, dažkārt tiekot pieļauts tas, ka persona atkārtoti pretendē uz speciālo atļauju, ja ir novērsti apstākļi, kas bija pamatā lēmumam par sākotnējās speciālās atļaujas anulēšanu, vai ir atklājies, ka šādi apstākļi lēmuma pieņemšanas laikā nemaz nav pastāvējuši. Valsts drošības apdraudējums šādā gadījumā tiek novērsts, valsts drošības iestādēm veicot attiecīgās personas pārbaudi un izvērtējot visus riskus.

Arī citu Eiropas valstu, tostarp NATO un Eiropas Savienības dalībvalstu, pieredze liecina, ka speciālo atļauju atkārtotas izsniegšanas jautājumu ir iespējams noregulēt personas tiesības mazāk ierobežojošā veidā. Piemēram, Čehijā un Lietuvā speciālās atļaujas anulēšanas gadījumā personai nav aizliegts vēlreiz pretendēt uz speciālās atļaujas saņemšanu. Savukārt Igaunijā iespēja atkārtoti pretendēt uz speciālās atļaujas saņemšanu ir atkarīga no speciālās atļaujas anulēšanas pamata. Personai turpmāk liegts atkārtoti pretendēt uz speciālās atļaujas saņemšanu tikai atsevišķos normatīvi noteiktos gadījumos, piemēram, tad, ja persona sodīta par tīšu noziegumu pret valsti vai cilvēci. Savukārt citos gadījumos šāda lieguma nav.

No lietas materiāliem nav konstatējams, ka Saeima, pieņemot likumu "Par valsts noslēpumu", būtu izvērtējusi to, vai vismaz attiecībā uz kādu noteiktu gadījumu nav iespējams pieņemt personas tiesības mazāk ierobežojošu regulējumu.

Satversmes tiesai spriedumā nav jānorāda visi iespējamie saudzējošākie līdzekļi. Satversmes tiesas uzdevums ir izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību

Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nevis aizstāt likumdevēja rīcības brīvību tiesību politikas jautājumā ar savu viedokli par iespējami racionālāko normatīvo regulējumu. Konstatējot, ka ir kaut viens mazāk ierobežojošs līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē, ir arī pamats atzīt, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 19. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 14. punktu un 2014. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2013-13-01 15.1. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka vismaz gadījumā, kad ir novērsti apstākļi, kas bija pamatā lēmumam par sākotnējās speciālās atļaujas anulēšanu, vai ir atklājies, ka šādi apstākļi lēmuma pieņemšanas laikā nemaz nav pastāvējuši, liegt personai saņemt speciālo atļauju atkārtoti nebūtu pamata. Tādējādi ir iespējams aizsargāt valsts drošības intereses un sasniegt apstrīdētās normas leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē, bet ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, piemēram, paredzot likumā noteiktus gadījumus, kad pieļaujama atkārtota pretendēšana uz speciālo atļauju, vai termiņu, pēc kura beigām persona var noteiktā procedūrā atkārtoti pretendēt uz speciālo atļauju. Tādējādi vispārējs beztermiņa liegums pēc speciālās atļaujas anulēšanas to saņemt atkārtoti nesamērīgi ierobežo personas pamattiesības, proti, tiesības izvēlēties darbavietu.

Līdz ar to likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtnās daļas otrā teikuma vārdi “un turpmāk tai ir liegts saņemt speciālo atļauju” neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

27. Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka: “Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka Satversmes 92. pants uzliek valstij pozitīvu pienākumu, saskaņā ar kuru tai ne vien jāizveido un jā saglabā institucionālās infrastruktūras, kas nepieciešamas taisnīgas tiesas realizēšanai, bet arī jāpieņem un jāievieš tiesību normas, kas garantē, ka pati procedūra ir taisnīga un objektīva. Kopsakarā ar Satversmes 90. pantu šis pienākums nozīmē likumdevēja pienākumu tiesību normās nepārprotami paredzēt tādu procedūru, kas indivīdam radītu skaidru un drošu pārliecību par iespējām aizstāvēt savas pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2013. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 2012-23-01 14.4. punktu*).

Tādējādi Satversmes 92. pantā minētais jēdziens “taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, “taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un “taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā šī lieta tiek izskatīta. Tātad šai Satversmes normai ir gan materiāls, gan procesuāls raksturs. Tas nozīmē, ka ikvienam ir tiesības ne tikai uz taisnīgu tiesas procesu, bet arī uz pieeju tiesai (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2005. gada 17. oktobra sprieduma lietā Nr. 2005-07-01 6. punktu*).

Satversme tieši neparedz gadījumus, kuros tiesības uz taisnīgu tiesu var ierobežot, tomēr tās nav absolūtas. Šīs tiesības var tikt ierobežotas tiktāl, ciktāl tās netiek atņemtas pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 7.1. punktu un 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 12. punktu*).

Līdz ar to tiesības uz taisnīgu tiesu var ierobežot.

28. Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piekto daļu un 13. panta trešo daļu, ciktāl šīs normas attiecībā uz lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu noteic, ka ģenerālprokurora lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams. Ja likuma 11. panta piektajā daļā nebūtu ietverti vārdi “kura lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams”, tad ģenerālprokurora lēmumu persona varētu pārsūdzēt tiesā saskaņā ar spēkā esošo vispārējo procesuālo regulējumu, iepretim kuram likumā “Par valsts noslēpumu” ietvertais regulējums uzskatāms par speciālo regulējumu.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 92. pants negarantē personai tiesības jebkuru tai svarīgu jautājumu izlemt tiesā (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2004-14-01 8. punktu*). Tomēr valstij ir jānodrošina efektīva aizsardzība ikvienai personai, kuras tiesības vai likumiskās intereses ir aizskartas. Personas tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana ir svarīgākais līdzeklis šā mērķa sasniegšanai, jo tieši no šo tiesību pienācīgas nodrošināšanas ir atkarīga arī citu personas pamattiesību aizsardzība (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 20. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2011-16-01 9. punktu*).

Lietā nav strīda par to, ka pieeja valsts noslēpumam neietilpst jebkura cilvēka tiesībās un valstij ir plaša rīcības brīvība, izvēloties pasākumus valsts noslēpuma aizsardzībai. Tomēr tas nenozīmē, ka valsts noslēpuma aizsardzības

procesā netiktu ierobežotas tādas personu subjektīvās tiesības un likumiskās intereses, kuras noteiktas Satversmes 92. pantā.

Tāpēc Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai apstrīdētās normas – likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektā daļa un 13. panta trešā daļa – attiecas uz tādām Pieteikuma iesniedzēja tiesībām vai likumiskajām interesēm, kas ietilpst Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā.

29. Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka no šā Satversmes panta izriet valsts pienākums ņemt vērā starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Konstitucionālā likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu*).

29.1. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums visupirms interpretējams kopsakarā ar Konvencijas 6. pantu. Konvencijas 6. panta pirmā daļa nosaka: “Ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu [...] pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā, ar likumu noteiktā tiesā.”

ECT ir atzinusi, ka tiesības uz pieeju tiesai kā viens no tiesību uz taisnīgu tiesu elementiem nozīmē personas iespēju uzsākt procesu savu civilo tiesību un pienākumu aizstāvībai institūcijā, kas uzskatāma par “tiesu” Konvencijas izpratnē (*sk. ECT 1975. gada 21. februāra sprieduma lietā “Golder v. the United Kingdom”, iesniegums Nr. 4451/70, 36. punktu*).

Tomēr Konvencijas 6. panta pirmajā daļā noteiktās tiesības uz pieeju tiesai nenozīmē to, ka personai vajadzētu būt nodrošinātai iespējai vērsties tiesā par jebkuru jautājumu. Proti, šajā normā lietotais jēdziens “civilo tiesību un pienākumu noteikšana” padara to piemērojamu tikai tajās lietās, kuru iznākums ir izšķirošs attiecībā uz personas civilajām tiesībām un pienākumiem (*sk. ECT 1971. gada 16. jūlija sprieduma lietā “Ringelsen v. Austria”, iesniegums Nr. 2614/65, 94. punktu*).

ECT arī atzinusi, ka personas tiesības uz pieeju tiesai lietās par nodarbinātību valsts dienestā var tikt ierobežotas, ievērojot starp valsti un ierēdņi pastāvošās īpašās attiecības, ko raksturo lojalitātes un diskrētuma pienākums (*sk. ECT 2014. gada 18. novembra lēmuma “Spūlis un Vaškevičs*

pret Latviju”, pieteikumi Nr. 2631/10 un 12253/10, 41. un 42. punktu). Tomēr tad, ja tiek skartas personas civilās tiesības, valstij ir pienākums pierādīt, ka pastāv “objektīvi iemesli valsts interesēs” liegt personai pieeju tiesai (*sk. ECT Lielās palātas 2007. gada 19. aprīļa sprieduma lietā “Vilho Eskelinen and others v. Finland”*, iesniegums Nr. 63235/00, 62. punktu).

29.2. Konvencijas 53. pants nosaka: “Nekas šajā Konvencijā nav iztulkojams kā ierobežojums vai atkāpšanās no jebkurām cilvēktiesībām un pamatbrīvībām, kas ir atzītas saskaņā ar jebkuras Augstās Līgumslēdzējas Puses likumiem vai jebkuru citu līgumu.”

Tātad, ja no Konvencijas normām un to interpretācijas ECT praksē izriet, ka noteiktas Konvencijā nostiprinātas cilvēktiesības aptver konkrēto situāciju, tad tā parasti ietilpst arī Satversmē nostiprināto attiecīgo pamattiesību tvērumā. Savukārt tad, ja Konvencijā nostiprinātās cilvēktiesības konkrēto situāciju neaptver, tas vēl nenozīmē, ka šī situācija neietilptu attiecīgo Satversmē nostiprināto pamattiesību tvērumā. Šādā gadījumā Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai nepastāv apstākļi, kas norāda uz to, ka Satversmē ir paredzēts augstāks pamattiesību aizsardzības līmenis (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu un 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 12.1. punktu*).

Tādējādi Konvencija paredz cilvēka tiesību un pamatbrīvību minimālo standartu, taču valsts var garantēt plašāku šo tiesību tvērumu un augstāku aizsardzības standartu savos likumos, visupirms – valsts konstitūcijā. Satversmes tiesai, interpretējot Satversmes normas, ir jāņem vērā Konvencija un ECT judikatūra, tomēr tas neliedz Satversmes tiesai nonākt pie secinājuma, ka Satversme paredz augstāku pamattiesību aizsardzības līmeni nekā Konvencija.

30. Satversmes tiesa jau secināja, ka speciālās atļaujas anulēšanas rezultātā tiek ierobežotas Satversmes 106. panta pirmajā teikumā personai noteiktās pamattiesības brīvi izvēlēties un saglabāt darbavietu (*sk. šā sprieduma 20.2. punktu*).

Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments 2009. gada 24. martā secinājis, ka ģenerālprokurora lēmumam par speciālās atļaujas anulēšanu nav visu administratīvā akta pazīmju, tomēr tā ietekme uz personas tiesībām, tostarp uz tiesībām saglabāt amatu, pēc būtības var būt izšķiroša.

Tāpēc, ņemot vērā vispārējo regulējumu, kas noteic kārtību administratīvo aktu pārsūdzēšanai tiesā, šādi lēmumi būtu kontrolējami tiesā administratīvā procesa kārtībā. Tomēr speciālās tiesību normas, proti, likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektā daļa un 13. panta trešā daļa, šādu kārtību neparedz (*sk. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2009. gada 24. marta lēmuma lietā Nr. A7027708/18 SKA – 278/2009 10. punktu*). Savukārt ECT konstatējusi, ka speciālās atļaujas anulēšana izšķiroši ietekmēja iesniedzēja personisko situāciju – bez nepieciešamās pielaišanas viņš nevarēja turpināt darbu, kuru bija veicis septiņus gadus, – un radīja viņam nenoliedzamas finansiālās sekas. Saistība starp lēmumu nepiešķirt iesniedzējam pielaidi valsts noslēpumam un viņa ienākumu zaudēšanu nebija maznozīmīga vai pastarpināta (*sk., piemēram, ECT 2014. gada 29. aprīļa sprieduma lietā “Ternovskis pret Latviju”, pieteikums Nr. 33637/02, 44. punktu*).

Personai, kura speciālās atļaujas anulēšanas dēļ pārcelta citā darbā vai ar kuru izbeigtas darba (dienesta) attiecības, ir tiesības vērsties tiesā sakarā ar šo darba tiesisko attiecību jautājumu. Taču, tiesai izskatot strīdu, kas izriet no darba tiesiskajām attiecībām, tās kompetencē neietilpst jautājums, vai speciālā atļauja personai anulēta likumīgi un līdz ar to personas pārcelšana citā amatā vai atlaišana no darba (dienesta) bijusi pamatota. Arī ECT spriedumā lietā “Ternovskis pret Latviju” atzinusi, ka tiesneši, kas izskatīja iesniedzēja pieteikumu par strīdu saistībā ar darba tiesiskajām attiecībām, nevarēja iepazīties ar būtiskiem pierādījumiem, piemēram, pārbaudes lietas materiāliem par iesniedzēja pielaidi valsts noslēpumam, un faktiski tikai atbildētājam konkrētajā lietā bija pieejami visi attiecīgie dokumenti (*sk. ECT 2014. gada 29. aprīļa sprieduma lietā “Ternovskis pret Latviju”, pieteikums Nr. 33637/02, 71. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka speciālās atļaujas anulēšanas gadījumā personas pamattiesību un likumisko interešu ierobežojums izpaužas tieši sekās, kādas attiecīgais lēmums atstāj uz darba tiesiskajām attiecībām. Šīs sekas, pretēji Saeimas viedoklim, ir jāņem vērā, vērtējot to, vai apstrīdētās normas ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses Satversmes 92. panta pirmā teikuma izpratnē.

Tādējādi tiesiskajā realitātē speciālās atļaujas anulēšana var ierobežot personas pamattiesības. Pēc Satversmes tiesas ieskata, personai Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteikto pamattiesību ierobežojuma gadījumā ir

jābūt iespējai aizstāvēt savas tiesības Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošā veidā.

Līdz ar to apstrīdētajās normās – likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektajā daļā un 13. panta trešajā daļā – ietvertais regulējums attiecībā uz kārtību, kādā pārsūdzami lēmumi par speciālās atļaujas anulēšanu, ir vērtējams Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā saistībā ar Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteikto pamattiesību ierobežojumu.

31. Satversmes tiesai jāizvērtē, vai apstrīdētajās normās ietvertā kārtība, kādā pārsūdzami lēmumi par speciālo atļauju anulēšanu, nodrošina personai tiesības uz taisnīgu tiesu. Visupirms ir jāizvērtē, vai personai ir nodrošināta pieeja “tiesai” šā vārda institucionālajā nozīmē.

31.1. Spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 Satversmes tiesa secināja, ka šajā lietā izvērtētā norma – likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektā daļa – ierobežo Satversmes 92. pantā noteiktās pamattiesības, jo SAB direktoru un ģenerālprokuroru nevar uzskatīt par tādu institūciju, kas atbilstu apzīmējumam “tiesa”, proti, par neatkarīgu tiesu varas institūciju, kas izskata lietu (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 5. punktu*). Arī no ECT judikatūras izriet, ka ģenerālprokuroru, kurš pieņem galīgo lēmumu attiecībā uz speciālās atļaujas anulēšanu, nevar uzskatīt par “tiesu” pat visplašākajā šā vārda nozīmē (*sk. ECT 2014. gada 29. aprīļa sprieduma lietā “Ternovskis pret Latviju”, pieteikums Nr. 33637/02, 72. un 73. punktu*).

31.2. Tomēr Satversmes 92. panta pirmais teikums neprasa, lai persona visu savu aizskarto tiesību un likumisko interešu aizstāvībai varētu vērsties tikai Satversmes 82. pantā minētajās tiesu varas institūcijās. Pamatojoties uz ECT praksi saistībā ar Konvencijas 13. pantu, var secināt, ka efektīvs tiesību aizsardzības nodrošinājums ir atkarīgs ne tikai no iespējas vērsties tiesā, bet gan no visa kopējā uzraudzības mehānisma un tā darbības (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. maija sprieduma lietā Nr. 2010-55-0106 20.1. punktu*).

31.2.1. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka ģenerālprokurors, izskatot personas sūdzību par SAB direktora lēmumu, nevar būt pilnīgi neatkarīgs un objektīvs. Saeima un pieaicinātās personas – Tieslietu ministrija, Iekšlietu ministrija, Ģenerālprokuratūra, SAB – tam nepiekrīt (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 8., 9., 80., 123., 124., 135. un 142. lp.; 2. sēj. 3. lp.*).

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka prokuratūru noteiktās jomās Latvijā var uzskatīt par efektīvu un pieejamu tiesību aizsardzības līdzekli, jo prokurora statuss un loma likumības uzraudzībā nodrošina sūdzību neatkarīgu un objektīvu izskatīšanu atbilstoši Konvencijas 13. pantam (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-06-01 19. punktu*).

31.2.2. No Satversmes 1. pantā ietvertā demokrātiskas republikas jēdziena izrietošais varas dalīšanas princips nodrošina demokrātiskas un tiesiskas valsts pamatvērtību īstenošanu un aizsardzību. Šis princips nav jāuztver dogmatiski un formāli, bet jāsamēro ar tā mērķi novērst varas centralizāciju vienas institūcijas vai amatpersonas rokās. Tādējādi šis princips garantē institūciju savstarpēju kontroli un līdzsvaru, lai novērstu varas uzurpācijas tendences un sekmētu varas mērenību [*sk. Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra sprieduma lietā Nr. 03-05 (99) 1. punktu un 2013. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-06-01 11. punktu*].

Satversmes tiesa ir secinājusi: “Prokuratūras statuss un vieta valsts konstitucionālajā sistēmā jānosaka atbilstoši valsts varas dalīšanas principam. Nav iespējams analizēt valsts varas īstenošanas kārtību, kādas valsts varas institūcijas statusu vai kompetenci, apejot jautājumu par varas dalīšanu” (*Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 6. punkts*).

Satversmes tiesa ir secinājusi: tiesas objektīvā neitralitāte nozīmē, ka jābūt izslēgtām jebkādām pamatotām lietas dalībnieku vai sabiedrības šaubām par tiesas objektivitāti. Turklāt nozīme var būt pat šķietamībai un ir nepieciešams novērst pat šķietamu neobjektivitāti. Minētās atziņas par tiesas neitralitāti vienlīdz ir attiecināmas arī uz prokuratūru kā tiesu varas institūciju (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 14. maija sprieduma lietā Nr. 2012-13-01 13.2. un 14.2.3. punktu un 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 16.1. punktu*).

31.2.3. Satversmes tiesa secina, ka valsts noslēpuma aizsardzības jomā ģenerālprokurors, pirmkārt, ir lēmumu pieņēmējs. Piemēram, saskaņā ar Operatīvās darbības likuma 3. panta otro daļu un 8. panta otro daļu ģenerālprokurors akceptē valsts institūciju, kurām ir ar likumu noteiktas tiesības veikt operatīvo darbību, izdotos iekšējos normatīvos aktus par šīs darbības organizāciju, metodēm, taktiku, līdzekļiem un uzskaiti. Otrkārt, saskaņā ar Valsts drošības iestāžu likuma 26. panta pirmo daļu

ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori veic uzraudzību pār valsts drošības iestāžu operatīvās darbības, izlūkošanas un pretizlūkošanas procesiem un valsts noslēpuma aizsardzības sistēmu. Treškārt, saskaņā ar apstrīdētajām normām ģenerālprokurors noteiktos gadījumos pieņem galīgo lēmumu attiecībā uz speciālajām atļaujām. Tādējādi šajā jomā ģenerālprokuroram ir plašas un daudzveidīgas pilnvaras.

Tā kā lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu ierobežo personas pamattiesības, būtu jānovērš visi ar lēmuma pamatotību saistītie riski un jebkuras šaubas par galīgā lēmuma pieņēmēja neatkarību un objektivitāti. Satversmes tiesa secina: lai gan ģenerālprokurors ir tiesu sistēmai piederīga amatpersona, tomēr valsts noslēpuma aizsardzības jomā to nevar uzskatīt par tādu institūciju, kas atbilstu apzīmējumam “tiesa”.

Līdz ar to apstrīdētajās normās – likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektajā daļā un 13. panta trešajā daļā – noteiktajā lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pārsūdzības procesā personai nav pieejama “tiesa” šā vārda institucionālajā nozīmē.

32. Satversmes tiesai ir jāizvērtē arī tas, vai apstrīdētajās normās noteiktajā lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pārsūdzības procesā personai tiek efektīvi nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības.

Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības. Tajā ietilpst, piemēram, pušu līdztiesības un sacīkstes princips, tiesības tikt uzklausītam, tiesības uz motivētu spriedumu, tiesības uz pārsūdzību (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 8.3. punktu*). Lai gan izskatāmās lietas ietvaros tiek vērtēts regulējums, saskaņā ar kuru ģenerālprokurora lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams, jāņem vērā tas, kādā veidā tiek nodrošinātas personas procesuālās tiesības visā speciālās atļaujas anulēšanas procesā.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertu tiesību piemērošanas robežas var tikt sašaurinātas lietās, kas attiecas uz valsts drošību, tomēr arī šādās lietās ir jāpastāv noteiktām tiesību aizsardzības garantijām (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2004-14-01 10. punktu*). Tiesiskas valsts princips prasa, lai lietas tiktu izskatītas tādā kārtībā, kas nodrošinātu to taisnīgu un objektīvu izspiešanu

(sk. Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 6. punktu).

Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 jau atzina, ka personas procesuālās tiesības speciālo atļauju izsniegšanas procesā var ierobežot, bet vienlaikus norādīja, ka likumā nav noteikta kārtība, kādā tiek pieņemts lēmums attiecībā uz speciālo atļauju, tostarp nav noteiktas arī procesuālās garantijas pārbaudāmajai personai (sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 3. un 5. punktu).

Pēc Satversmes tiesas ieskata, svarīga ir ECT spriedumā lietā “Ternovskis pret Latviju” ietvertā norāde uz lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu pārsūdzības kārtību. Lai gan ECT šajā lietā tieši nevērtēja šo procedūru, tā secināja, ka process, kurā ģenerālprokurors pieņēma lēmumu attiecībā uz iesniedzēja speciālo atļauju, nebija atbilstošs sacīkstes un vienlīdzības principiem. Tāpat ECT secināja, ka iesniedzējam nebija iespējas atbildēt uz pierādījumiem, kas liecināja pret viņu, un tādējādi viņš bija nevienlīdzīgā stāvoklī salīdzinājumā ar otru pusi (sk. ECT 2014. gada 29. aprīļa sprieduma lietā “Ternovskis pret Latviju”, pieteikums Nr. 33637/02, 72. punktu).

Satversmes tiesa secina, ka, ievērojot valsts drošības intereses, speciālās atļaujas anulēšanas procesā personai procesuālās tiesības var tikt nodrošinātas ierobežotā veidā, tomēr neatņemot tās pēc būtības. Satversmes tiesa uzskata, ka šā procesa kontekstā ir svarīgi izvērtēt vairākus personas procesuālo tiesību nodrošināšanas aspektus.

33. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka taisnīgas tiesas jēdziens citstarp aptver līdzvērtīgu iespēju principu. Tas prasa, lai visām procesā iesaistītajām pusēm būtu līdzvērtīga iespēja izklāstīt lietas apstākļus, un liedz kādai no pusēm piešķirt būtiskas priekšrocības salīdzinājumā ar oponentu (sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 7. punktu). No vienas puses, iesaistot personu procesā, tiek cerēts uz pieņemtā lēmuma faktisko un tiesisko pareizību, bet, no otras puses, tiesībās uz taisnīgu procesu rod izpausmi cilvēka cieņa (sk. Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 11. punktu).

Arī spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 Satversmes tiesa atzina, ka taisnīguma princips ietver prasības, kas nepieciešamas taisnīgai lietu

izskatīšanas procedūrai, un viena no šādām prasībām ir personas uzklausišana. Tas nozīmē, ka abām procesa pusēm ir tiesības izklāstīt savu viedokli attiecīgajā jautājumā (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 5. punktu*).

33.1. Tiesiskā valstī tiesībām tikt uzklausiņam citstarp ir būtiska nozīme tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanā, proti, pilnvērtīgā tiesību aizstāvībā un iesaistīto pušu interešu līdzsvarošanā (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-01-01 11.3. punktu*).

Tiesības tikt uzklausiņam tiek īstenotas vairākos veidos, piemēram, kā tiesības saņemt pilnīgu informāciju par pretējās puses izteikto viedokli, savāktajiem pierādījumiem un faktiem, kā arī tiesības sagaidīt, ka tiesas nolēmums, ievērojot pušu izteikto viedokli, tiks argumentēts. Turklāt tiesības tikt uzklausiņam ietver arī personas tiesības izteikties par faktiem un tiesību jautājumiem. Šo tiesību īstenošana jānodrošina vismaz rakstveidā (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-03-01 secinājumu daļas 6.1. punktu*).

Tiesības tikt uzklausiņam nozīmē ne tikai formālu iespēju izteikties. Tās saistāmas ar pienākumu izteiktos iebildumus izvērtēt un iespēju robežās ņemt vērā vai arī noraidīt ar pienācīgu pamatojumu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-01-01 11.3. punktu*).

Arī ECT atzinusi, ka Konvencijas mērķis ir garantēt nevis teorētiskas vai iluzoras, bet gan praktiskas un efektīvas tiesības, tāpēc tiesības tikt uzklausiņam ir uzskatāmas par efektīvām tikai tādā gadījumā, ja persona tiek faktiski "uzklausiņa", proti, tās apsvērumi tiek pienācīgi izvērtēti (*sk. ECT 2014. gada 29. aprīļa sprieduma lietā "Ternovskis pret Latviju", pieteikums Nr. 33637/02, 66. punktu*).

Šīs ir vienas no procesuālajām tiesībām, kurām, lai gan ierobežotā veidā, tomēr jābūt personai nodrošinātām arī speciālās atļaujas anulēšanas procesā. Satversmes tiesa jau ir secinājusi, ka pārbaudāmajai personai iespēju robežās nodrošināmas tiesības izteikt savu viedokli un tikt uzklausiņai, pirms tiek pieņemts lēmums par pielaidi valsts noslēpumam (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 5. punktu*).

33.2. Neviens publiski pieejams normatīvais akts neregulē kārtību, kādā uzklausiņas personas, kurām speciālā atļauja tiek anulēta. Pieaicinātās personas – SAB, Drošības policija – norāda, ka speciālās atļaujas anulēšanas

gadījumā pārrunas notiek saskaņā ar Noteikumu Nr. 21 11.¹ punktu, kas noteic, ka valsts drošības iestāde pārbaudes ietvaros veic pārrunas ar personām, kuras pretendē uz pirmās kategorijas speciālo atļauju. Savukārt citos gadījumos pārrunas var tikt veiktas, ja ir jāprecizē atbildes uz aptaujas lapā minētajiem jautājumiem vai jāizvērtē pārbaudes laikā atklāta svarīga informācija (*sk. lietas materiālu 136., 137. un 147. lp.*).

Tāpat Drošības policija norāda, ka pirms speciālās atļaujas anulēšanas tiekot rīkotas pārrunas, kuru laikā personu informējot par anulēšanas iemesliem un noskaidrotajiem faktiem tādā apjomā, lai netiktu izpausts valsts noslēpums un netiktu apdraudētas pretizlūkošanas intereses. Savukārt SAB direktors tiesas sēdē paskaidroja, ka saskaņā ar ģenerālprokurora norādījumiem lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pieņemšanas procesā persona vienmēr tiek uzaicināta uz pārrunām valsts drošības iestādē (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 148. lp.; 4. sēj. 59. un 60. lp.*).

Ģenerālprokuratūra savā rakstveida viedoklī un ģenerālprokurors tiesas sēdē sniedza atšķirīgus viedokļus par uzklauššanas pienākuma īstenošanu. Rakstveida viedoklī minēts, ka kopš sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 pieņemšanas, izņemot dažus gadījumus, personas vienmēr, kad tiek vērtēts SAB direktora lēmums, tiek uzaicinātas sniegt paskaidrojumus. Savukārt ģenerālprokurors tiesas sēdē norādīja, ka persona tiek uzaicināta uz pārrunām vienīgi tad, ja tā savā sūdzībā ir nepārprotami izteikusi šādu lūgumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 124. lp.; 4. sēj. 42. un 43. lp.*).

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka viņš aicināts uz pārrunām Drošības policijā un pie SAB direktora, taču ne pie ģenerālprokurora, lai gan savā sūdzībā esot to netieši lūdzis (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 3., 4. un 46. lp.; 4. sēj. 43. lp.*).

33.3. Personas tiesības tikt uzklaušītai ir saistītas ar tiesībām tikt informētai par apstākļiem, kas ir lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pamatā.

Spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 Satversmes tiesa secināja: pieļaujot, ka pārbaudāmā persona iepazīstas ar pārbaudes materiāliem pilnībā, var tikt nodarīts būtisks kaitējums valsts drošības interesēm, piemēram, operatīvo darbinieku konfidencialitātei. Šādā gadījumā valsts interesēm kopumā nodarītais kaitējums būtu daudz lielāks nekā atsevišķu personu tiesību ierobežojums (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 5. punktu*). Spriedumā izskatāmajā

lietā Satversmes tiesa jau atsaucās uz ECT judikatūru, saskaņā ar kuru personai iegūt informāciju par sevi, kura ir valsts drošības iestāžu rīcībā, var tikt liegts, lai aizsargātu šīs informācijas konfidencialitāti vai citu personu tiesības, tomēr personai ir jābūt iespējai sakarā ar šādu atteikumu vērsties neatkarīgā iestādē (*sk. šā sprieduma 18.1. punktu*).

Saeima atbildes rakstā norāda, ka pārbaudes lietā ietvertās informācijas satura vai īpaši aizsargājamo avotu atklāšana var apdraudēt valsts drošību. Šādi riski neesot iepriekš paredzami un katrā konkrētā gadījumā varot būt atšķirīgi, tādēļ tie jānosaka individuāli. Šādā gadījumā īpaša nozīme esot apstrīdēto normu piemērotāja veiktajam izvērtējumam, jo tieši valsts drošības iestāžu un ģenerālprokurora rīcībā esot visi attiecīgās personas pārbaudes lietas materiāli. Pēc Saeimas ieskata, valsts drošības iestāžu pienākums atklāt personai informāciju, kuras izpaušana neapdraud valsts drošību, izriet ne tikai no sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103, bet arī no tiesību sistēmas – Satversmes, Informācijas atklātības likuma, Administratīvā procesa likuma utt. – kopumā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 81.–83. lp.*).

Savukārt pieaicinātās personas – Ģenerālprokuratūra, valsts drošības iestādes – norāda, ka lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu parasti ir apjomīgs un motivēts, taču persona saņem vienīgi paziņojumu par šo lēmumu, kurā norādīts lēmuma pieņemšanas normatīvais pamats, bet ne faktiskie apstākļi, kas bijuši par pamatu lēmuma pieņemšanai. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 887 2.10.6. apakšpunktu šī informācija tiek klasificēta kā konfidenciāla. SAB direktors tiesas sēdē norādīja, ka personai tiek atklāta tikai tāda informācija, kas neapdraud “avotus, slepeno sadarbību un metodiku”. Tomēr minētās pieaicinātās personas apgalvo, ka persona gandrīz vienmēr uzzinot, kāda iemesla dēļ tai speciālā atļauja tiek anulēta, jo to varot izsecināt no pārrunu laikā uzdotajiem jautājumiem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 124. lp.; 4. sēj. 49., 54., 70. un 144 lp.*).

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka pārrunu laikā Drošības policijā esot informēts par to, ka viņam izsniegtā speciālā atļauja tiks anulēta, bet anulēšanas iemesli viņam neesot paskaidroti. Savukārt pēc tam Pieteikuma iesniedzējs aicināts uz pārrunām pie SAB direktora, kuram pārsūdzējis Drošības policijas lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu, taču speciālās atļaujas anulēšanas pamatojumu tā arī neesot uzzinājis (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 3. un 4. lp.*).

Pieteikuma iesniedzējs, tāpat kā Tiesībsargs, vērs Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka dažkārt atklājamās informācijas apjoms nav pietiekams, lai

persona varētu saprast, kāda iemesla dēļ tai speciālā atļauja anulēta (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 10. lp.; 2. sēj. 17. lp.; 3. sēj. 62. un 66. lp.; 4. sēj. 81. lp.*). Visbiežāk šāda neskaidrība rodotos gadījumos, kad speciālā atļauja anulēta, pamatojoties uz likuma "Par valsts noslēpumu" 9. panta trešās daļas 6. punktu.

Satversmes tiesa secina, ka ierobežojumi personas tiesībām tikt informētai ietekmē personas iespējas pārrunu gaitā izteikt savu viedokli par lietas apstākļiem. Turklāt, arī iesniedzot sūdzību par lēmumu anulēt speciālo atļauju, personai var nebūt pieejama nepieciešamā informācija par to, kādas valsts drošības iestāžu šaubas tai jāatspēko, lai īstenotu savas tiesības tikt uzklautātai.

33.4. Satversmes tiesa secina: ja valsts drošības iestāžu rīcībā ir fakti, kas ļauj apšaubīt personas piemērotību pieejai valsts noslēpumam, tad primāra ir valsts drošības interešu apdraudējuma novēršana, nevis personas procesuālo tiesību nodrošināšana. Arī Drošības policija norādījusi: ja speciālā atļauja tiktu saglabāta personai, par kuras uzticamību vai spēju saglabāt valsts noslēpumu ir pamatotas šaubas, kas balstītas uz valsts drošības iestādes rīcībā esošo informāciju, tad šī iestāde nepildītu vienu no saviem galvenajiem uzdevumiem, proti, negarantētu valsts noslēpuma aizsardzību, un neattaisnotu mērķus, kuru dēļ tā ir izveidota un pastāv arī demokrātijas apstākļos (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 146. lpp.*). Savukārt pēc tam, kad lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu jau ir pieņemts un valsts drošības interešu apdraudējums ir novērsts, personas uzklautāšanas un informēšanas ierobežojumiem jābūt pieejamiem un skaidriem tādā izpratnē, kādā Satversmes tiesa izvērtē to, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu (*sal.: šā sprieduma 22. punkts*).

Tādējādi, ciktāl valsts drošības intereses to pieļauj, personas tiesības tikt uzklautātai ir nodrošināmas pirms tam, kad tiek pieņemts lēmums par speciālās atļaujas anulēšanu. Taču personas uzklautāšana lēmuma pārsūdzības procesā ir imperatīva prasība. Šīm tiesībām jātiek nodrošinātām neatkarīgi no tā, vai persona pati ir vai nav skaidri un nepārprotami izteikusi šādu lūgumu savā sūdzībā. Turklāt normatīvajos aktos ietvertajam regulējumam šajā jautājumā jābūt tādā, lai persona varētu paļauties uz to, ka pārsūdzības procesa ietvaros tiks uzaicināta uz pārrunām un uzklautāta.

Līdzīgi apsvērumi attiecināmi arī uz personas informēšanu par apstākļiem, kas ir pamatā lēmumam par speciālās atļaujas anulēšanu. Ciktāl valsts drošības intereses to pieļauj, persona par šiem apstākļiem informējama jau pirms tam, kad tiek pieņemts sākotnējais lēmums par speciālās atļaujas

anulēšanu. Savukārt pēc šā lēmuma pieņemšanas personas tiesības tikt informētai par lēmuma pamatā esošajiem apstākļiem, tāpat kā personas tiesības tikt uzklautai, ir nodrošināmas tādā apjomā, lai persona varētu īstenot savas tiesības uz taisnīgu tiesu. Piemēram, ECT ir secinājusi, ka valsts drošības interešu aizsardzības labad kompetentās valsts iestādes var aizklāt sensitīvo informāciju vai nodrošināt personu ar būtisko faktu kopsavilkumu (*sal.: ECT Lielās palātas 2013. gada 21. oktobra sprieduma lietā "Janowiec and others v. Russia", pieteikums Nr. 29520/09, 206. punkts*).

33.5. Valsts drošības iestāžu darbību valsts noslēpuma aizsardzības jomā regulē vairāki normatīvie akti, tostarp likums "Par valsts noslēpumu", Operatīvās darbības likums, Noteikumi Nr. 21, turklāt vēl arī Ministru kabineta apstiprināta instrukcija, kurai noteikts klasificētas informācijas statuss un kura, kā norāda pieaicinātās personas – Ģenerālprokuratūra, valsts drošības iestādes –, citstarp nosaka personas pārbaudes veikšanas un speciālo atļauju piešķiršanas un anulēšanas kārtību. Drošības policijas pārstāvis tiesas sēdē šo instrukciju nosauca par valsts drošības iestāžu rokasgrāmatu. Ne pārbaudāmā persona, nedz arī plašāka sabiedrība par šo dokumentu nav informēta. Arī Tiesībsargam, sagatavojot atzinumus, un Satversmes tiesai lietas sagatavošanas laikā nav bijis iespējas ar šo instrukciju iepazīties (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 148. lp.; 4. sēj. 26., 49., 64., 65., 80. lp.*).

2016. gada 2. jūnijā valsts sekretāru sanāksmē tika izskatīts Noteikumu Nr. 21 grozījumu projekts, ar ko plānots noteikt gadījumus, kad persona ir jāinformē par apstākļiem, kuru dēļ tai speciālā atļauja tiek anulēta, kā arī termiņus, kādos valsts drošības iestādēm jāveic personas pārbaude. Lai gan valsts drošības iestāžu pārstāvji un citas pieaicinātās personas tiesas sēdē norādīja, ka speciālo atļauju anulēšanas procesā jau šobrīd tiek nodrošinātas personas procesuālās tiesības, tās uz minētajiem grozījumiem atsaucās kā uz tādiem, kas novērsīšot visas šaubas par attiecīgā procesa tiesiskumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 148. lp.; 4. sēj. 65. un 70. lp.*).

33.6. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversme kā vienots dokuments prasa, lai personas pamattiesību ierobežojumi tiktu noteikti demokrātiskā valstī pieņemamā veidā, tas ir, ar likumu vai pamatojoties uz likumu, kas skaidri nosaka pamattiesību ierobežojuma apjomu un robežas. Pamattiesību patvaļīga ierobežošana nav pieļaujama (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas*

2. punktu un 2016. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2015-13-03 15.2. punktu).

Satversmes tiesa secina, ka speciālo atļauju anulēšanas procesā, atsaucoties uz valsts drošības interesēm, tiek būtiski ierobežotas personas procesuālās tiesības, turklāt daļa no šā procesa nav noregulēta ar tādiem vispārsaistošiem normatīvajiem aktiem, kas būtu publiski pieejami. Proti, persona nevar iepazīties ar regulējumu, kas nosaka tās tiesības un to ierobežojumus, jo daļai šā regulējuma noteikts klasificētas informācijas statuss. Vēl jo vairāk – lietas sagatavošanas gaitā un tiesas sēdes laikā Satversmes tiesa ir pārliecinājusies par to, ka speciālo atļauju anulēšanas un attiecīgo lēmumu pārsūdzības procesā iesaistītajām valsts iestādēm ir katrai sava izpratne par šajā procesā nodrošināmajām personas procesuālajām tiesībām un to apjomu.

Ja personas procesuālās tiesības nav nostiprinātas normatīvajos aktos, tad šo tiesību nodrošināšana tiek atstāta tiesību normu piemērotāju ziņā un ir atkarīga no viņu izpratnes par procesuālo taisnīgumu. Tādējādi personai netiek nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteiktās procesuālās tiesības.

Līdz ar to apstrīdētajās normās – likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektajā daļā un 13. panta trešajā daļā – noteiktajā lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pieņemšanas un pārsūdzības procesā personai netiek nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības.

34. Satversmes tiesa jau secināja, ka apstrīdētajās normās noteiktajā lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pārsūdzības procesā personai tiek liegta pieeja tiesai šā vārda institucionālajā nozīmē un netiek nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības. Tādējādi personai tiesības uz taisnīgu tiesu tiek liegtas pēc būtības.

Lai nodrošinātu personas tiesības uz taisnīgu tiesu atbilstoši Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, kā arī novērstu jebkuras šaubas par to, vai lēmumi par speciālo atļauju anulēšanu ir pamatoti, to kontrole būtu jānodod atbilstoši leģitimētai neatkarīgai institūcijai.

Līdz ar to likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektā daļa un 13. panta trešā daļa, ciktāl šīs normas attiecībā uz lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu noteic, ka ģenerālprokurora lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams, neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

35. Valsts varas pienākums ir savā darbībā ievērot tiesiskas valsts principus. Visupirms tas nozīmē, ka likumdevējam ir pienākums periodiski apsvērt, vai tiesiskais regulējums joprojām ir efektīvs, piemērots un nepieciešams un vai tas kādā veidā nebūtu pilnveidojams. Turklāt tiesiskas valsts principi prasa, lai Satversmes tiesa atbilstoši tās kompetencei nodrošinātu tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk tiktu novērsts Satversmei vai citām augstāka juridiskā spēka tiesību normām neatbilstošs tiesiskais regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 18.2. punktu*).

Spriedumā lietā Nr. 2002-20-0103 Satversmes tiesa secināja, ka likumā nav noteikta kārtība, kādā tiek pieņemti lēmumi par speciālajām atļaujām, kā arī nav nostiprinātas pārbaudāmās personas procesuālās tiesības un ka ir iespējams izstrādāt labāk pārdomātu šo lēmumu pārsūdzības mehānismu (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 5. punktu*).

Satversmes tiesa konstatē, ka Saeima četrpadsmit gadu laikā pēc sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 pieņemšanas speciālo atļauju piešķiršanas un anulēšanas procedūru un attiecīgo lēmumu pārsūdzības kārtību nav grozījusi. Likumā joprojām nav noteiktas procesuālās garantijas pārbaudāmajai personai.

Tomēr, ņemot vērā likumdevēja plašo rīcības brīvību valsts noslēpuma aizsardzības jomā, Satversmes tiesa uzskata, ka Saeimai ir pašai jāpārvērtē pastāvošā speciālo atļauju anulēšanas un attiecīgo lēmumu pārsūdzēšanas kārtība un jāizvēlas piemērotākais risinājums, kas reāli un efektīvi nodrošinātu personas procesuālās tiesības, kā arī līdzsvarotu personas intereses un valsts drošības intereses.

36. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Minētā Satversmes tiesas likuma norma Satversmes tiesai piešķir plašu rīcības brīvību izlemt, no kura brīža spēku zaudē tāda norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai. Lemjot par brīdi, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, jāņem vērā ne vien pieteikuma iesniedzēju, bet arī citu personu tiesības un intereses. Turklāt apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu

nedrīkst radīt jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 17. punktu*).

Izskatāmajā lietā Satversmes tiesa ņem vērā to, ka valsts drošības interešu aizsardzības labad nebūtu pieļaujama apstrīdēto normu atzīšana par spēkā neesošām no kāda brīža pagātnē vai no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas.

Pieteikuma iesniedzējs nav lūdzis atzīt apstrīdētās normas par spēkā neesošām ar atpakaļejošu datumu. Satversmes tiesa secina, ka šajā gadījumā ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Satversmei neatbilstošās normas vēl kādu laiku paliek spēkā, lai dotu iespēju likumdevējam pieņemt jaunu tiesisko regulējumu – izdarīt attiecīgus grozījumus likumā “Par valsts noslēpumu” un, ja nepieciešams, arī citos normatīvajos aktos. Ievērojot to, ka likumdevējam jaunā tiesiskā regulējuma pieņemšanai nepieciešams saprātīgs laika posms, apstrīdēto normu atcelšanai šajā gadījumā nevar noteikt vispārēju atpakaļvērstu spēku vai atzīt apstrīdētās normas par spēkā neesošām no Satversmes tiesas sprieduma spēkā stāšanās dienas (*sal.: piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 3. punkts un 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 17. punkts*).

Kamēr Saeima nebūs novērsusi šajā spriedumā minētos apstrīdētajās normās noteiktos pamattiesību ierobežojumus, speciālo atļauju anulēšanas procesā attiecībā uz personas procesuālajām tiesībām piemērojami šā sprieduma secinājumi, tostarp secinājums par personas uzklauššanu un informēšanu par apstākļiem, kas ir lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pamatā.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1) izbeigt tiesvedību lietā daļā par likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektās daļas, 13. panta trešās un ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam;

2) atzīt likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piekto daļu un 13. panta trešo daļu, ciktāl šīs normas attiecībā uz lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu noteic, ka ģenerālprokurora lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams, par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošām no 2018. gada 1. jūlija;

3) atzīt likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtās daļas otro teikumu, ciktāl tas noteic, ka persona pēc galīgā lēmuma pieņemšanas par speciālās atļaujas anulēšanu nekavējoties pārceļama darbā, kas nav saistīts ar valsts noslēpumu, vai ar to izbeidzamas darba (dienesta) attiecības, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam;

4) atzīt likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtās daļas otrā teikuma vārdus “un turpmāk tai ir liegts saņemt speciālo atļauju” par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošiem no 2018. gada 1. jūlija.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš